

ORVOSI KÖNYVTÁRAK MEDICAL LIBRARIES

A Magyar Orvosi Könyvtárak Szövetségének hivatalos lapja
Official Journal of Hungarian Medical Library Association

2019. 16. ÉVFOLYAM 1. SZÁM

KÖSZÖNTŐ / EDITORIALS	3
HÍREK / NEWS	4
<i>Nem elérhetőek a ScienceDirect, Scopus és SciVal adatbázisok</i>	4
<i>Az Orvosi Könyvtáros elektronikus változata</i>	4
<i>Ismét bemutatásra került Jens Bjørneboe Semmelweis című drámája</i>	4
MOKSZ / HMLA	5
<i>Dr. Palotai Mária: Éves jelentés a MOKSZ 2018. évi munkájáról</i>	5
ESEMÉNYEK / EVENTS	10
<i>Kósáné Holecz Anna Mária, Barta Erzsébet: Egy találkozó margójára</i>	10
KÉPZÉS, TOVÁBBKÉPZÉS / EDUCATION, TRAINING	12
<i>Bede Józsefné: Szakmai továbbképzés - A ClinicalKey adatbázis</i>	12
TUDOMÁNYMETRIA / SCIENTOMETRICS	15
<i>Horváth Patrik: „Szilvametria”: PlumX Metrics</i>	15
ÖTLETBÖRZE / BRAINSTORMING	17
<i>Lutz Réka, Heronyányi Zsolt, dr. Gracza Tünde: A Digitális korszak kontra Gutenberg-galaxis</i>	17
ÖSSZEFOGLALÓ KÖZLEMÉNYEK / REVIEW ARTICLES	21
<i>Dr. Gracza Tünde: Pécs IX. gyógyszer-tárának történetéhez : Abrudbányai Rédiger Ödön (Abrudbányay Ödön) pécsi évei</i>	21
<i>Dr. Lénárd László: A szerelem és szeretet élettani hatásai, agyi mechanizmusai</i>	35
<i>Dr. Szabó László Gy.: Ajzószerék - johimbe, hólyaghúzó izgonc, nadragulya, maszlag, angyaltrombita, damiána</i>	40
<i>Dr. Tamási Béla: Szexuális úton terjedő fertőzések a XXI. században</i>	47
ÉVFORDULÓK / ANNIVERSARIES	50
<i>Bede Józsefné: Centenáriumi Tudományos Ülés Nyíregyházán!</i>	50
<i>Kárpáti Zoltánné Tölgyesi Ágnes, dr. Gracza Tünde: Az 1919. január 28-án elhunyt költőfeledelemre, Ady Endrére emlékezünk</i>	54
NÉVJEGY / CARDS	56
<i>Barabás-Kovács Viktória</i>	56
NEKROLÓG / NECROLOGY	57
<i>Dr. Koltay Klára (1957-2018)</i>	57
SZERZŐI ÚTMUTATÓ / INSTRUCTION FOR AUTHORS	58

Kedves Kolléga! Kedves Olvasó!

Az Orvosi Könyvtárak idei első számának központi témája az emberi lét meghatározó érzése a szeretet és a szerelem.

Dr. Gracza Tündének Abrudbányay Ödön gyógyszerész – mellesleg nótaszöveg író – pécsi éveiről szóló izgalmas írása számos rejtélyt próbál kinyomozni. Ennek a közleménynek is van szerelmi szála. Fonyódon a Magdus pihenőben, most múzeumként látogatható Kripta villában, állított örök emléket Abrudbányay korán elhunyt menyasszonyának, Anda Magdolnának. Dr. Lénárd László a szerelem és a szeretet élettani hatásairól, Dr. Szabó László Gy. Az ajzószererekről, Dr. Tamási Béla a szexuális úton terjedő fertőzésekre hívja fel a figyelmet.

Három eseményről is tudósít a folyóirat. Az adventi nyugdíjas találkozóról Kósáné Holcz Anna Mária és Barta Erzsébet írt emlékező sorokat. Bede Józsefné a november végén tartott ClinicalKey adatbázis képzésről és a nyíregyházi centenáriumi tudományos ülésről számolt be.

A szeretet – szerelem témakörbe illeszkedik, hogy Ady Endréről, a 100 éve elhunyt költőfejedelemről is megemlékezzünk.

Nagy örömmel emelem ki, hogy mostantól elérhető elektronikusan az Orvosi Könyvtáros valamennyi évfolyama (1961-2001). Lásd 4. oldal! Köszönet ezért a PTE Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont Digitális Tartalomszolgáltatási Osztályán dolgozó kollégáknak!

Március 21-én tartjuk szakmai napunkat és a tisztújító közgyűlésünket, melyre minden tagkönyvtár képviselőjét várom. Most szeretném megköszönni az elnökségben töltött négy évem alatt kapott sok szakmai és emberi segítséget, bátorítást az elnökség minden tagjának, közvetlen munkatársaimnak és természetesen minden orvosi könyvtárosnak. Kérem, hogy a közgyűlésre készülve olvassátok el az előző évről készült beszámolómat, melyről majd szavaznunk kell.

Mindenkinek jó olvasást, hasznos időtöltést kívánok!

Dr. Palotai Mária
MOKSZ elnök

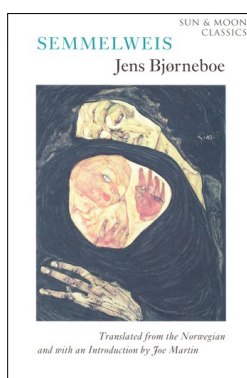
Nem elérhetők a ScienceDirect, Scopus és SciVal adatbázisok. 2019. január 11-én a szolgáltató a korábbi tájékoztatásnak megfelelően lekapcsolta a hozzáférést a ScienceDirect, a Scopus és a SciVal adatbázisokhoz. A magyar tárgyalóbizottság többhónapos egyeztetés után, 2018 decemberében szakította meg a tárgyalásokat a kiadóval. Az EISZ 2018 márciusában kezdte meg az Elsevierrel a tárgyalásokat a 2019-re szóló szerződésünkről a ScienceDirect Freedom Collection, Scopus, és SciVal adatbázis tekintetében. Az eddigi tárgyalások során a kiadó nem nyújtott be olyan ajánlatot, amely megfelelne a tárgyalóbizottság által megfogalmazott igényeknek. Mivel a jelenlegi szerződésünk 2018. december 31-én lejár, így várható, hogy a ScienceDirect Freedom Collection, Scopus, és SciVal adatbázisok hozzáféréseben problémák léphetnek fel 2019. január 1-től.

Forrás: <https://www.mtmt.hu/>

Elérhető elektronikusan az Orvosi Könyvtáros valamennyi évfolyama. Szeretnénk köszönetet mondani a Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont, Digitális Tartalomszolgáltatási Osztálya munkatársainak, hogy elektronikus módon elérhetővé és kereshetővé tették az 1961-2001 között kiadott Orvosi Könyvtáros című folyóirat 35 évfolyamát. Az orgánus sok-sok éven át szolgálta ki azokat, akik a szakmánkkal kapcsolatos legfrissebb információkról szerettek volna tájékozódni. Következő számunkban részletesen bemutatjuk az elektronikus folyóiratot és a benne való keresés lehetőségeit. Addig is jó böngészést és nosztalgizást kívánunk a kedves érdeklődőknek! A folyóirat elérhető:

<https://digi.lib.pte.hu/hu/pub/az-orvosi-konyvtaros-1961-2001-4029>

2018. decemberében ismét bemutatásra került Jens Bjørneboe Semmelweis című drámája, melynek a Semmelweis Egyetem Anatómiai, Szövet- és Fejlődéstani Intézet II. emeleti előadóterme adott otthont. A Somorjai Noémi kolléganőnk által – sajnos már túl későn – továbbított meghívóból kiderült, hogy a budapesti Deák Téri Evangélikus Gimnázium színjátszókörének – a TüKörSzínpadnak – előadására a meghívókat a Semmelweis Emlékbizottság továbbította. A rendező Korompayné Sebestyén Nóra, a szereplők: Bjørneboe-Juhász Mátyás; Semmelweis Ignác-Kormos Kristóf; Markusovszky doktor-Erdélyi Balázs;

Škoda professzor-Inges Domonkos; Klein professzor-Mihályi Zsombor; Miniszter-Lakos Balázs; Roheim bárónő, a kórház támogatója-Király Csenge; Utcaspró-Luczek Csongor, 1. diák, Rendőrfőnök-Gombár Tamás; 2. diák-Mesterházy Barnabás; 3. diák-Keczkó András; Püspök-Kele-Jókuthy János; Semmelweisné-Cselovszky Klára; Nővér, Tulajdonosnő-Tóth Lilla; Lotte, Színésznő-Párkányi Boriska; Anna, Nevelőnő-Dolecsek Fanni; Maria-Sebők Panni; Schmidtné, házmester-Komárik Flóra; Ápolónő-Sümegehy Márta voltak. Szívből reméljük, hogy a következő előadásról nem maradunk le!

Éves jelentés a MOKSZ 2018. évi munkájáról

Dr. Palotai Mária, elnök Phd

E-mail: mokszt.orsosikonvutarak@gmail.com

A MOKSZ 2018. évben történt eseményeiről, rendezvényeiről, céljairól, illetve a szervezet tagjainak munkájáról az alábbiakban számolok be.

A szervezet alakulása

2018-ban a MOKSZ 52 tagot tartott számon. A taglétszám csökkenése megszűnés és integráció miatt következett be. Két könyvtár megszűnt: a kecskeméti kórház és az MTA KOKI könyvtára. Két könyvtár pedig integráció miatt elvesztette önálló tagságát, de továbbra is MOKSZ könyvtárnak számítanak. 2018-tól a Pető Intézet könyvtára a Semmelweis Egyetemhez tartozik, és a debreceni kórházi könyvtár a Debreceni Egyetemhez.

Az EMMI Kultúráért Felelős Államtitkárság Könyvtári és Levéltári Főosztálya egy szakmai egyeztető fórumot hozott létre 2018 őszén. A Könyvtári Szakértői Bizottság munkájába meghívást kaptunk, a megbeszéléseken szervezetünket dr. Gracza Tünde képviseli.

Kapcsolattartás szakmai társszervezetekkel

Szokásunkhoz híven jó a kapcsolatunk a szakmai társszervezetekkel. Rendszeresen részt vettünk a Magyar Könyvtárosok Egyesülete (MKE) és az Informatikai és Könyvtári Szövetség (IKSZ) rendezvényein. Az MKE 50. Vándorgyűlésére Keszthelyen került sor július 4–6. között. Szervezetünket többek között az ÁEEK - Országos Egészségtudományi Szakkönyvtár, a Semmelweis Egyetem Központi Könyvtára, az MH EK Tudományos Könyvtára, EGIS Szakkönyvtár és a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei Kórházak könyvtárának munkatársai képviselték.

Egészség-Információ-Könyvtár konferencia

2018. május 24-25-én a Semmelweis Egyetem Központi Könyvtára és az ÁEEK Országos Egészségtudományi Szakkönyvtár munkatársaival közösen rendeztük meg a 4. Egészség-Információ-Könyvtár konferenciánkat, mely újból kétnapos volt. Az első nap az általános témákkal, kiemelten az *adatvédelemmel* (GDPR) foglalkoztunk. Ezen túl előadás hangzott el a *digitalizálásról, a könyvtárosképzésről és a könyvtárhasználat változásáról*. Míg a második nap az orvosi könyvtárak, ezen belül a kórházi könyvtárak helyzetét elemeztük az

előadások segítségével. Nagy örömünkre az EMMI és a Magyar Kórházszövetség is képviseltette magát a rendezvényünkön. A személyes részvétel mellett, előadásokat is tartottak: Rostás Norbert (EMMI): A szakkönyvtárak továbblépési lehetőségei az ágazati irányítás szemszögéből – különös tekintettel az orvosi könyvtárakra és Dr. Elek Attila (Magyar Kórházszövetség): Könyvtár a kórház szélén? – Orvosi Szakkönyvtáraink a kórházainkban címmel. Egy angol nyelvű workshopot is szerveztünk, melyet az OVID szakembere vezetett. Szokásunkhoz híven az előadások egy része az Orvosi Könyvtárak című folyóiratunkban is megjelent.

Országos értekezéslet

Az Egészség-Információ-Könyvtár konferencia keretén belül a második napon, 2018. május 24-én került sor a közgyűlésre. Az elnök beszámolt a MOKSZ 2017. évi eseményekről, majd Bede Józsefné tájékoztatta a jelenlévőket az Ellenőrző Bizottság munkájáról.

Szokásunkhoz híven emléklappal és ajándékkal köszöntöttünk 47 évfordulós kollégát, akik ebben az évben jubiláltak könyvtárosi pályán eltöltött éveikkel:

5 éve:

- Fábriné Tarr Zsófia (Richter Gedeon Nyrt. Műszaki könyvtár), Faragó Dániel (Országos Onkológiai Intézet), Fi Tamás (Semmelweis Egyetem Központi Könyvtár), Mudri Diána (Szent István Egyetem Állatorvostudományi Kar Könyvtára), Olasz Tamás (Semmelweis Egyetem Központi Könyvtár), Simó Klára (DEENK) és Zalavári Noémi (SE - Hári Mária Könyvtár és Regionális Forrásközpont)

10 éve:

- Babolcs Csilla (Magyar Honvédség Egészségügyi Központ), Bolvári-Kiss Annamária (Semmelweis Egyetem Központi Könyvtár), Farkas Eszter (Gottsegen György Országos Kardiológiai Intézet), Skultéti Attila (Semmelweis Egyetem Központi Könyvtár) és Valachné Bártfai Andrea (Sz-Sz-B-M Kórházak és Egyetemi Oktatókórház Orvosi Szakkönyvtár)

15 éve:

- Alexi Anna (EGIS Gyógyszertár Műszaki Könyvtár), Farkas-Rácz Ildikó (DEENK), Fórián Éva (DEENK), Görögh Edit (DEENK), Kranczicki Orsolya (Semmelweis Egyetem Központi Könyvtár), Tampu Ferenc (SE Egészségtudományi Kar Könyvtár), Várszeginé Fodor Judit (Flór Ferenc Kórház Könyvtár) és Vizvári Dóra (ÁEEK).

20 éve:

- Kériné Tornyai Katalin (DEENK), Machlikné Bajnay Csilla (DEENK), Pálfiné Varga Orsolya (Szent István Egyetem Állatorvostudományi Kar Könyvtára), Stohl Viktor (Dél-pesti Centrumkórház Ferencz Pál Könyvtár)

25 éve:

- Bankóné Virág Ildikó (Richter Gedeon Nyrt. Műszaki könyvtár), Égerháziné Némethi Ibolya (DEENK), Enyedi Gabriella (Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Kórház Orvosi

Könyvtár - Miskolc), Markács Rózsa (SE Biofizikai és Sugárbiológia Intézet), Móritzné Simon Annamária (PTE Pekár Mihály Orvosi és Élettudományi Szakkönyvtár), Parcsami Gáborné Réfi Mária (SE Neurológiai Klinika), Ráczkevy Edit (Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár Könyvtára), Veszprémi Károlyné (Petz Aladár Megyei Oktató Kórház – Győr).

30 éve:

- Domján Erzsébet (PTE EK TK Egészségtudományi Kar Zalaegerszegi Képzési Központ Könyvtára), Grégász Miklós (DEENK), Magyaródi Ágnes (SE Urológiai Klinika).

35 éve:

- Balázsne Balogh Ildikó (Péterfy Sándor Utcai Kórház-Rendelőintézet és Baleseti Központ Könyvtára), Balogh Márta (Szent Borbála Kórház Orvosi Könyvtár, Tatabánya), Csiszérné Hegyi Judit (EGIS Gyógyszergyár Műszaki Könyvtár), Grimmné Ács Ildikó (Országos Orvosi Rehabilitációs Intézet), Handlné Sefelin Erika (Richter Gedeon Nyrt. Műszaki könyvtára), Sárközi Mészáros Ildikó (ÁEEK), Somorjai Noémi (SE Magatartástudományi Intézet), Zlinszky Zsuzsanna (Dél-pesti Centrumkórház Ferencz Pál Könyvtár)

40 éve:

- Kling Jenőné (EGIS Gyógyszertár Műszaki Könyvtár) és dr. Virágos Márta (DEENK)

50 éve:

- Hován Lászlóné (Országos Idegtudományi Intézet) és dr. Vasas Livia (Semmelweis Egyetem Központi Könyvtár).

Akik a rendezvényen nem voltak ott, és személyesen nem tudták átvenni az ajándékot és az emléklapot, azoknak más úton juttattuk el.

Elnökségi ülés

A kapcsolattartás az elnökség tagjai között főként telefonon és elektronikus levelezéssel történt 2018-ban is. Egy alkalommal tartottunk elnökségi ülést, ahol személyesen is találkoztunk: október 18-án – a szokásos témák mellett – a gazdasági helyzetről, a továbbképzésekről, a nyugdíjas találkozó szervezéséről, a honlapról, az Orvosi Könyvtárak folyóiratról és a 2019-as tisztújításról tárgyaltunk.

Szakmai nap, továbbképzés

Szakmai nap keretében egy különleges helyszínt, a Budai Vár alatt található **Szicklakórházat** kerestük fel. Az október 18-ai eseményt nagy érdeklődés övezte, összesen 32 fő vett részt, így két csoportban, két idegenvezető kalauzolásával jártuk be a múzeummá alakított kórházat.

Egy alkalommal *továbbképzést* tartottunk: november 29-én az ÁEEK Szentkirályi utcai épületében a **ClinicalKey** adatbázist mutatta be Ángyán Katalin (SKS). 12 kolléga vett részt a továbbképzésen.

Nyugdíjas-találkozó

December 6-án a SE Központi Könyvtárával közösen rendeztük meg az adventi nyugdíjas-találkozót. A jó hangulatú délutánon huszonhárman vettünk részt, mindenki beszámolt az elmúlt év történéseiről. A CantoDrum duó rövid, karácsonyi dalokból álló műsora tette hangulatosabbá az eseményt.

Megjelenésünk a szaksajtóban

Orvosi Könyvtárak

A megjelent folyóiratszámokkal kapcsolatban továbbra is csak pozitív visszajelzéseket kaptunk.

Minden folyóiratszám rendelkezik DOI számmal és feltöltésre kerül a REAL-J-be: <http://real-j.mtak.hu/6325/>, elérhető az EPÁ-ban (<http://epa.oszk.hu/>), kereshető a HUMANUS és MATARKA adatbázisokban.

A konferenciánkról szóló beszámoló elérhető a Magyar Könyvtárosok Egyesülete Műszaki Könyvtáros Szekció honlapján <https://mke.info.hu/muszaki/2018/06/04/beszamolo-az-egeszseg-informacio-konyvtar-konferenciarol/>.

Új kommunikációs csatornák

Működik az e-mail címünk: moksz.orvosikonyvtarak@gmail.com, folyamatosan jelen vagyunk a Facebookon, és működik a levelezőlistánk is.

A MOKSZ önálló honlapja is (www.moksz.org) jól működik, tartalma rendszeresen frissül. A tartalomért a MOKSZ részéről Bede Józsefné felelt, az informatikai megvalósításban Vízvári Dóra segítette a munkáját.

2019. évi terveinkből

- MTMT2 képzést tervezünk.
- Tisztújítás – az elnökség megbízatása 2019 márciusában lejár.

Budapest, 2019. január 31.

Konferenciafelhívás

Erdélyi népi gyógyászat – hagyományoktól az alkalmazásig

A PTE GYTK Farmakognóziai Intézet szervezésében "Erdélyi népi gyógyászat – hagyományoktól az alkalmazásig" címmel konferenciát rendezünk

Pécsett 2019. április 5-6-án

meghívott hazai és határon túli előadókkal. A rendezvény az erdélyi népi gyógyászat történeti, terepi, alkalmazási és analitikai részterületein dolgozó kollégák kapcsolatteremtési lehetőségeit célozza.

Fő témakörök: Erdélyi népi gyógyászat története, erdélyi népi gyógyászati adatok gyűjtése, kutatása és alkalmazása napjainkban.

Program: <http://gytk.pte.hu/hu/egyseg/almenu/1640/470>

Jelentkezési határidő: 2019. március 1.

Elérhetőség:

dr. Papp Nóra

erdely.nepgyogyaszat@gmail.com

Egy találkozó margójára

Palotai Marika felkérésének eleget téve – hogy tudniillik írjak benyomásaimról a nyugdíjas találkozót követően –, gondolataim az idő körül forognak.

Írhatnám azt is, hogy „hogymúlik az idő”, meg hasonlókat, hogy „jééé, már megint eltelt egy év”, de üres szócséplésnek tünnének ezek a kijelentések.

Kicsit felvázolom azok számára, akik nem tudtak jelen lenni, miként zajlott az elmúlt év orvosi könyvtárosainak ünnepi összejövedele:

A szokásos módon, kedves, kávéval, üdítővel, szendvicsekkel, süteményekkel (kiemelendő az isteni Szluka-féle beigli!) való fogadás. Köszönet érte!

Én ilyenkor izgatottan várom, kik érkeznek, hogy vannak, boldogan találkozom a régi kollégákkal, hisz az akkor még SOTE Orvosi Könyvtára pultjánál nagyon sok kollégát ismertem meg.

Habzsoljuk az új információkat, kivel, mi történt, zizegünk.

Marika szelíden elrendezi a dolgokat, a nagy tárgyalóasztal köré telepedve és azon túl, csakhamar családias légkörben hallgatjuk a beszámolókat. Így már mindenki értesül arról, hogyan élnek, hogyan töltik napjaikat a jelenlévő kollégák.

Azt figyeltem, hogy mivel töltik ki az IDŐT a kollégák, ők hogyan élik meg, hogy több mindenre futja, mint aktív dolgozóként, ügyesen sáfárkodnak-e vele.

Nos, a többség valóban úgy éli meg a napokat, ahogy a „nagykönyvben” meg vagyunk írva. Segít az unokák nevelésében, olvas, színházba jár (utóbbiról csak kevesen számoltak be), zenét hallgat, ellátja magát. Egy szűkebb része csoportunknak viszont még nagyon aktív, és sajnos, vannak közöttünk olyanok is, akik súlyos betegségekkel küzdenek, küzdöttek, de szerencsére már jobban vannak.

Nagyon fájlaltam tavaly Szántai Erzsik kollégám elvesztését, pótolhatatlan motorja volt az összejövedeleknél!

Összességében mégis elmondható, hogy hasznosan, szépen töltjük napjainkat. Legyen így ez továbbra is! Törekedjünk arra, hogy a körülöttünk lévő sok csodát felfedezzük! Menjünk kirándulni, töltsük azzal szabadidőnket, ami örömet okoz, jusson minden napra egy kis boldogság!

Boldog Új Évet Kívánok!

*Kósáné Holecz Anna Mária
ORFI Orvosi Szakkönyvtárának nyugdíjas könyvtárosa*

Advent 2018

Palotai Marikától idén is kedves, személyre szóló meghívást kaptam a minden évben megrendezésre kerülő nyugdíjas találkozóra. Idén is hagyományosan a Semmelweis Egyetem Központi Könyvtárában találkoztunk 2018. december 6-án a Magyar Orvosi Könyvtárak Szövetsége (MOKSZ) közös szervezésében.

Természetesen örömmel fogadtam el a meghívást, hiszen jól esik beszélgetni a régi kollégákkal. Hiányoznak, hiszen elég hosszú időt voltunk egymással munkatársi kapcsolatban.

Megérkezésünkkor Palotai Marika finom málnás házi pálinkával kínált bennünket, ami megalapozta hangulatunkat. Közben Szluka Péter a Központi Könyvtár igazgatója üdvözölte a jelenlevőket.

Érdeklődve hallgattam a még nyugdíjasként tovább foglalkoztatott munkatársak munkával kapcsolatos történeteit, problémákat, pozitívumokat is. Külön örültem Jehoda Imolának és Kövesháziné Muntyán Alexandrának. Sokat beszélgettünk a magánéleti és szakmai dolgokról.

A találkozó vége felé megérkezett Vasas Livia is, aki szívélyesen, örömmel üdvözölte a jelenlevőket és sorra került a csoportos fényképezés is.

Karácsonyi hangulatban finomakat ettünk és jó zenét hallgattunk. Vidám délután volt.

Jó érzéssel, érzelmileg feltöltődve távoztam. Sajnos sok régi kolléga nem tudott eljönni – hiányoztak is! – de remélem, a következő találkozón már ott tudnak lenni.

Barta Erzsé, Böbe

Szakmai továbbképzés - A ClinicalKey adatbázis

Bede Józsefné

*Szabolcs-Szatmár-Bereg-Megyei Kórházak és Egyetemi Oktatókórház
Dr. Kállay Rudolf Orvostudományi Szakkönyvtár és Közművelődési Gyűjtemény
E-mail: bede.jozsefne@szszbmk.hu*

A Magyar Orvosi Könyvtárak Szövetsége magyar nyelvű ClinicalKey továbbképzést tartott 2018. november 29-én, csütörtökön az ÁEEK Országos Egészségtudományi Szakkönyvtárában.

A Szentkirályi utcában 13 órától 12 kolléga találkozott, hogy behatóan tanulmányozza az adatbázis adta lehetőségeket.

A továbbképzés megtartására Ángyán Katalint (Regional Representative Hungary Scientific Knowledge Services), a ClinicalKey magyarországi képviselőjét kérte fel Dr. Palotai Mária, a MOKSZ elnöke.

Mit kell tudni a ClinicalKey adatbázisról? – kérdeztük Ángyán Katalint, aki azonnal sorolta:

- Tudományterülete és tudományága: orvostudomány, egészségügy,
- Forrástípus: teljes szövegű,
- Egy orvosi adatbázis, melynek kínálatában megtalálható az Elsevier kiadó által kiadott 1143 könyv, 647 folyóirat teljes szöveggel, 17 000 videó, 2 milliót meghaladó kép, továbbá több mint 15 000 betegájékoztató kiadvány,
- Több forrástípust egy platformon tartalmazó adatbázis és keresőrendszer, mely az orvostudományon belül több különböző témakör szakirodalmának egyidejű keresését teszi lehetővé több dokumentumtípusban,

- Egy döntéstámogató rendszer, amely az egyes tünetekre, betegségekre, gyógyszerekre (drug monographs) vonatkozó legfrissebb eredményeket gyűjti össze,
- Az adatbázis elérése automatikus a megadott IP tartományon belül,
- A PDF fájlok letöltése ingyenes, de regisztrációhoz kötött,
- A tanulmányok és könyvek jelentős részénél a teljes szöveghez is hozzáférést biztosít,
- A mindennapi orvosi munka során használható a betegség azonosítására és a megfelelő kezelés meghatározására (ún. point of care eszköz a Clinical Overviews gyűjtemény),
- Naponta frissítik,
- Megbízható forrásból idéz,
- Az adatbázisban elérhető dokumentumok listája – folyóiratok, könyvek – többek között Excel táblázatban is megtalálható,
- A keresés mellett lehet böngészni is (Browse books) a teljes szöveggel elérhető könyvek, folyóiratok, irányelvek, gyógyszer információk, betegtájékoztatók, videók között,
- Az adatbázis rendelkezik mobil applikációval is (Apple és Android készülékekre) <https://www.clinicalkey.com/info/how-clinicalkey-works/mobile/>
- URL: <https://www.clinicalkey.com>
- MEDLINE, mint szakterületi bibliográfia is elérhető az adatbázison belül,
- Az evidence-based, azaz tényeken alapuló orvoslás területéről az amerikai clinicaltrials.gov gyűjteményét is lehet használni, emellett irányelvek (guidelines) is megtalálhatóak az adatbázisban,
- Az adatbázisban található képeket és videókat fel lehet használni oktatáshoz, előadásokhoz. Természetesen a pontos hivatkozásokat nem szabad lefelejtetni.

Intézményi e-mail címmel regisztrálni kell az oldalon azért,

- hogy otthonról bejelentkezve is használható legyen az adatbázis,
- regisztráció itt: <https://www.clinicalkey.com/#!/remote-access>
- bejelentkezni itt: <https://www.clinicalkey.com/#!/login>
- hogy a keresések megjegyzésre kerüljenek,
- hogy a cikkek elmentésére és címkékkel való jelölésére legyen lehetőség,
- hogy az adatbázis képanyagából merített prezentáció készítésére legyen alkalmas, rögtön hozzáadja a képet, videót, melyen a jogvédő szöveget minden esetben rajta kell hagyni,
- hogy értesítést lehessen beállítani, ha megjelenik a legújabb szám egy folyóiratból,
- hogy könyvek esetében a pdf-ben való letöltés alkalmazható legyen – ami teljes szöveggel elérhető.

A könyveket fejezetenként találjuk meg az adatbázisban, melyeket ha fontosnak, hasznosnak ítélünk, le kell menteni, mert a lista folyamatosan változik – tanácsolta az előadó, majd hozzátette, volt olyan kórházi osztály, ahol versenyt indítottak, ki mennyit használta az adatbázist.

A Multimédia funkcióban valódi operációkba pillantottunk be, „véres műtéteket” is lehet találni az oldalon. Oktatófilmként bizonyára nagyon hasznos az orvosoknak.

A Patient Educatio (betegtájékoztatás) funkció a laikusoknak nyújthat információt, akár több nyelven.

A továbbképzésen a vendéglátók – mint mindig – finom pogácsával, teával, kávéval vendégtették meg a résztvevőket.

Köszönet a szervezésért, az előadásért, a helyszínért és örülök, hogy én is ott lehettem.

„Szilvametria” : PlumX Metrix

Horváth Patrik

Pécsi Tudományegyetem, Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont,

Pekár Mihály Orvosi és Élettudományi Szakkönyvtár

E-mail: horvath.patrik@lib.pte.hu

Sokunkban felmerülhet a kérdés, hogy mi is lehet az a „szilvametria” és mi köze van a tudományhoz. Nos, a „szilvametria”, ahogyan én nevezem „magyarosan” nem más, mint az úgynevezett PlumX Metrics. Ez az a szolgáltatás, amely az online adatbázisokban vizuálisan is reprezentálja számunkra az egy cikkekre vagy könyvre vonatkozó adatokat, mérőszámokat. Eredetileg egy olyan cég – Plum Analytics – ötlete volt, amely az irodalomkutatással és annak reprezentálásával foglalkozott. A céget 2011-ben alapította Andrea Michalek és Mike Buschman az amerikai pennsylvaniai államban. Pár évvel később – 2017-ben – az Elsevier megvásárolta és elkezdte használni a szolgáltatást, amely azóta is elérhető azoknál a dokumentumoknál, amelyekre az alább felsorolt öt kategória legalább egyike jellemző. A mutató az Elsevier által szolgáltatott online adatbázisokban található meg, például a ScienceDirect-ban vagy a Scopus-ban.

A PlumX Metrics a publikációk nyomon követésére szolgáló, az eddigieknél sokkal modernebb eszköz, amely nagyszerű módon tudja reprezentálni ezt mind szöveges, mind képi tartalommal. Ha például egy adott publikációnak mind az öt értéke nagyjából megegyező, akkor a vizuális reprezentáción mind az öt színes karika egyenlő méretű lesz. Azonban ha a dokumentumnak különböző eredményei vannak – például tételezzük fel, hogy a közösségi oldalakon egyáltalán nem is szerepel, így megosztásai, kedvelései sem lehetnek –, akkor az ábrázolásnál a világoskék kör meg sem jelenik. Természetesen ezeket mi magunk is személyre szabhatjuk manumálisan, így ha csak egy adott csoportra vagyunk kíváncsiak, a többit eltüntethetjük, hogy ne zavarja munkánkat.

Az öt statisztikai adat, amivel a PlumX dolgozik, és azok kicsit részletesebb leírása, valamint színmagyarázata a következők:

- Usage – Használat (Zöld): Jelzi, hogy az adott dokumentumot hány alkalommal használták. A használatba beletartozik a dokumentum megnyitása, letöltése, vagy például videó kategóriában a lejátszás. Ez a legfontosabb információ, amit kutatók tudni szeretnének.

- Captures – Rögzítések (Lila): Az adott dokumentum megjelölése további felhasználás céljából. Ide tartozik, ha például könyvjelzőként elmentik az URL címet, kedvencek közé rakják vagy feliratkoznak rá.
- Mentions – Említések (Sárga): Az említések kategória reprezentálja, hogy az adott dokumentummal vagy témával foglalkoztak-e. Legyen ez akár egy hír vagy blogbejegyzés, de ide tartozik például egy értékelés vagy egy a wikipédia felhasznált szakirodalomjelző is.
- Social Media – Közösségi háló (Világoskék): A közösségi hálón történő megosztásokat, like-okat és kommenteket méri. Abból, hogy egy adott dokumentumot hányan osztanak meg, vagy mennyi és milyen az értékelése, nyomon követhető, hogy a kutatók mennyire tudják az eredményeiket érvényesíteni, illetve eljuttatni azokat a nagyközönséghez.
- Citations – Idézések (Narancssárga): Talán ez a legkönnyebben „megfogható” kategória. A tudományos munkákra történő hivatkozások mennyiségi mutatói, melyek lehetnek teljes szövegű idézetek vagy csak „megjelölések”.

Összességében a PlumX egy remek alkalmazás az online felületen való kutatóelemzéshez, hiszen könnyen értelmezhető és ugyanakkor sokoldalú visszajelzést ad. Nem csak egy-egy értékkel – az egyes kategóriákhoz a fent részletezett módon rendelt említések száma – fejezhető ki, hanem vizuális módon is. Fontosnak tartjuk ezt a funkciót, mert külön méri és teszi láthatóvá a blogbejegyzéseket, a hírekben való említést, vagy akár a kommenteket és a linkeket is. Ezenfelül az adott kategóriákban a különböző számadatokra kattintva egy külön URL címen még ezeket az idézeteket, blogokat vagy akár megosztásokat is nyomon követhetjük. Úgy ítéljük meg, hogy ez a mérőeszköz segítheti a kutatók munkáját.

Felhasznált források:

- <https://plumanalytics.com/learn/about-metrics/> [2019.01.17]
- <https://blog.scopus.com/topics/plumx-metrics> [2019.01.18]
- https://www.bepress.com/reference_guide_dc/measuring-impact-plumx-metrics-digital-commons/ [2019.01.18]
- <https://www.cell.com/about-plumx-metrics> [2019.01.16]
- <https://blog.scopus.com/posts/what-s-new-on-scopus-plumx-metrics-changes-to-citation-overview-pages-and-a-new-citescore> [2019.01.18]

A Digitális korszak kontra Gutenberg-galaxis

Lutz Réka, Heronyányi Zsolt, dr. Gracza Tünde

Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont

Pekár Mihály Orvosi és Élettudományi Szakkönyvtár

E-mail: lutz.reka@lib.pte.hu

Változtak-e vajon a digitális korszakban az orvostanhallgatók tanulási szokásai? Vajon – ahogy azt néhány oktató sugallja – az elektronikus eszközök révén elérhető tananyagokat részesítik előnyben vagy továbbra is a nyomtatott könyveket használják? Megfelelő a beszerzési politikánk? Felelősen gazdálkodunk a rendelkezésünkre álló forrásokkal? Nap mint nap találkozunk ehhez hasonló kérdésekkel. A választ mi, könyvtárosok tudni véljük, de hogy mindenki számára meggyőzőek legyünk, két felmérésünk eredményét szeretnénk megosztani az érdeklődőkkel.

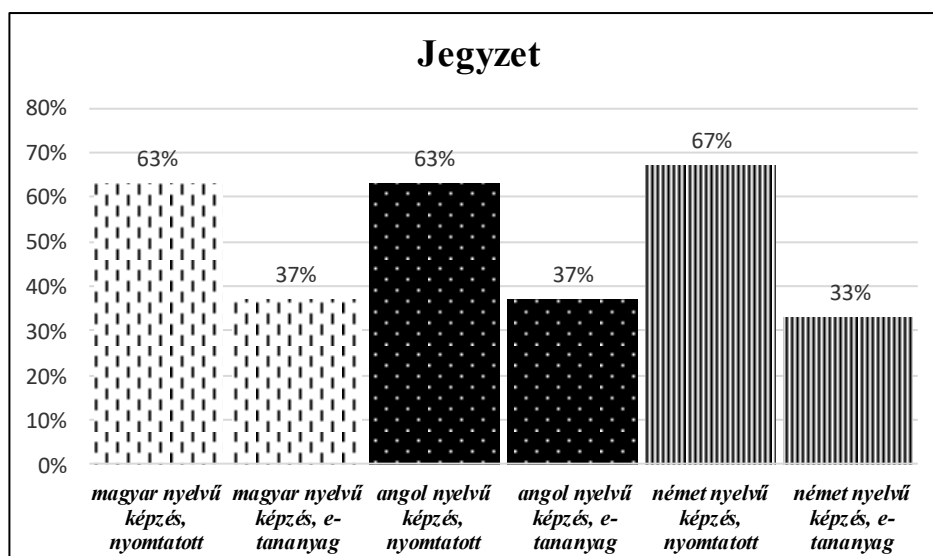
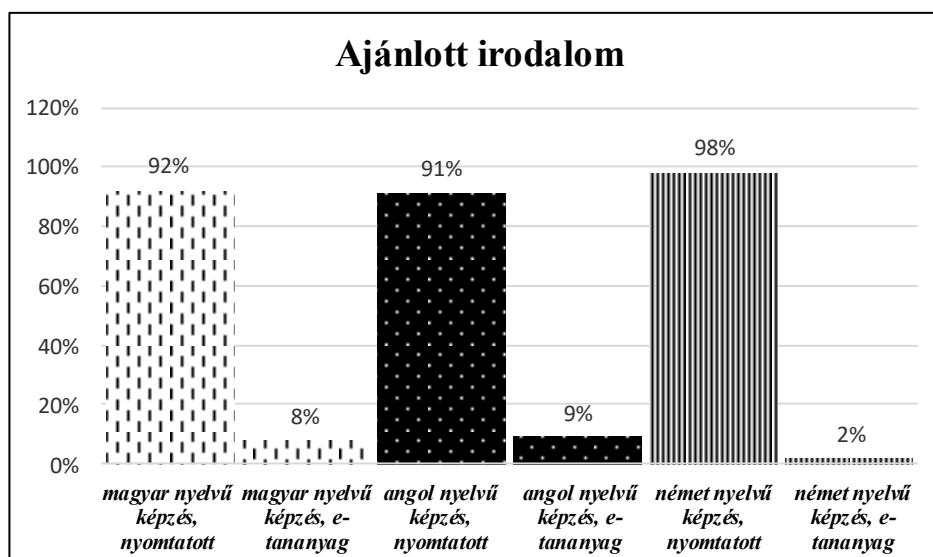
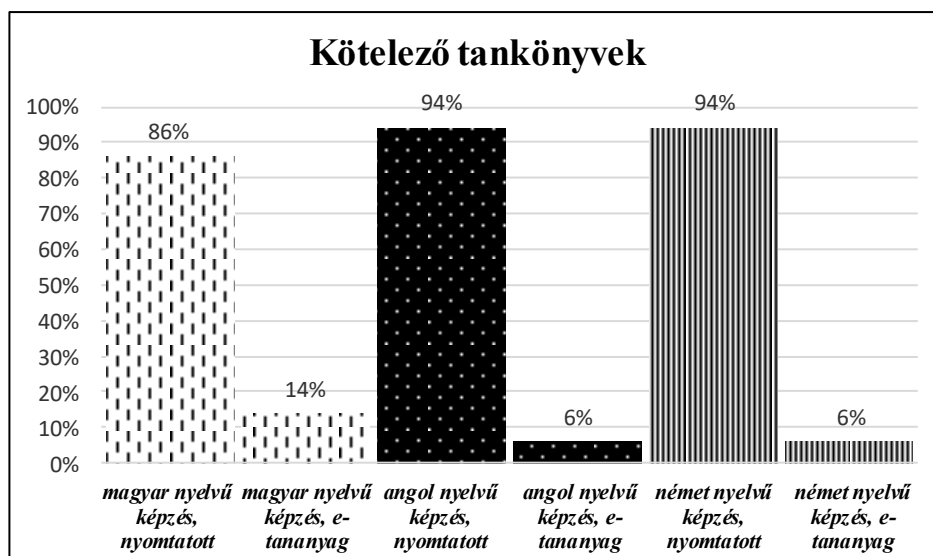
I. Az oktatói igények vizsgálata

Az orvosi könyvtár nagy gondot fordít arra, hogy a könyvbeszerzésre fordítható kereteit a lehető legmegfelelőbb módon használja fel.

Egyik feladatunk a hallgatók tanulmányait segítő dokumentumok beszerzése. Ehhez minden évben dr. Pethő Gábortól – az Általános Orvostudományi Kar (ÁOK) tankönyv- és jegyzetfelelősétől – elkérjük azt a címlistát, melyet az ÁOK oktatóinak valós és aktuális igényei alapján állítanak össze. Ebben az évben az előbb feltett kérdések megválaszolásához is felhasználtuk a kapott listát. Az ebben szereplő kötelező és ajánlott irodalmakra, valamint jegyzetekre vonatkozó adatokat vettük górcső alá, minden esetben követve a listában használt elnevezéseket.

- A képzés nyelvét alapul véve három nagy egységet állítottunk fel: magyar, angol és német nyelvi képzés.
- Az egységeken belül kötelező tankönyvekre és ajánlott irodalomra, valamint jegyzetekre bontottuk azt tovább.
- A nyomtatott könyveket és az e-tananyagot – attól függetlenül, mennyi képzési egységben használják fel azokat – egynek vettük, mivel az állománygyarapítás során is csak azt figyeljük, hogy van-e igény az adott szakirodalomra vagy nem.

A nyomtatott könyvek és e-tananyagok számának összegzése és egymáshoz viszonyítása után az alábbi grafikonokat szeretnénk bemutatni, melyekből megállapítható, hogy mindhárom – angol, magyar, német – nyelvi képzésben nagyobb számban ajánlják a nyomtatott dokumentumok használatát az ÁOK oktatói hallgatóik számára.

II. A hallgatói igények vizsgálata

Az alábbiakban annak a kérdőíves kutatásnak az eredményeiről szeretnénk beszámolni, melyet az orvosi könyvtár olvasótermeiben a hallgatók könyvtárhasználati szokásairól végeztünk a 2018. évben.

Szempontok	Kitöltők száma					
	június			október		
	magyar (41 fő)	angol (12 fő)	német (5 fő)	magyar (26 fő)	angol (16 fő)	német (5 fő)
1 óránál több időt tölt a könyvtárban (%)	80	100	100	70	93	80
Internet-használat (%)	22	42	100	19	37	20
Könyvtári számítógépet használ (%)	12	33	40	22	25	40
Saját elektronikus eszközt használ (%)	100	92	100	15	25	20
Könyvtári nyomtatott könyvet használ (%)	85	92	80	74	56	60
Saját nyomtatott könyvet használ (%)	54	17	80	55	56	40
Irodalom-kutatás (%)	0	0	0	30	38	1
Kölcsönzés, hosszabbítás (%)	37	0	0	37	6	0
Internetes oktatási anyagot használ (%)	29	42	100	18	31	20

(Kitöltők száma: magyar, angol, német program / fő, szempontok: a kitöltők %-ban)

A könyvtárban töltött idő a júniusi felméréshez képest azért csökkent kis mértékben, mert októberben, amikor kérdeztük az olvasókat, még nem volt vizsgaidőszak, ezért kijelenthetjük, hogy a könyvtárban töltött idő stabilan több óra.

A táblázatból kiderül, hogy a hallgatók legnagyobb része tanulási céllal jön a könyvtárba és könyvtári könyvet is használ. Kicsit nagyobb arányban használnak könyvtári tartózkodásuk során könyvtári könyvet a hallgatók (magyar: 74%, angol: 56%, német: 60%), mint saját könyvet (magyar: 55%, angol: 56%, német: 40%). A két adat között átfedés van, hiszen aki könyvtári könyvet használ, gyakran saját könyvet is használ, ezt a magyar hallgatók 44%-a, az angol programosok 31%-a, a német programosok 40%-a jelölte be.

A könyvtári szolgáltatások közül a magyar hallgatók sokkal nagyobb arányban kölcsönöznek, hosszabbítanak személyesen (37%), mint az angol (6%) vagy német (1%) programos hallgatók. A júniusi felmérésben, amelyet vizsgaidőszakban végeztünk, a megkérdezettek nem jelölték be, hogy irodalomkutatási céllal jönnek, viszont októberben a magyar hallgatók 30%-a, az angol képzésben részt vevők 38%-a vette igénybe ezt a szolgáltatást is a könyvtárban.

A könyvtáron belül internetet használ körülbelül a látogatók negyede. Tehát továbbra sem azzal a céllal jönnek a hallgatók, hogy csak internetet használjanak, ugyanakkor megállapíthatjuk, hogy stabilan a látogatók negyede használ internetet is. Körülbelül ugyanekkora arányban használják a könyvtári számítógépeket is. (Könyvtári számítógépet és saját esz-

közt is hasonló arányban használnak a hallgatók; magyar: 22-15%, angol: 25-25%, német: 40-20%.)

A könyvtárban tanult tárgyak közt nagy a szórás, általában az adott szemeszter tárgyait tanulják. Az ehhez kapcsolódó internetes oktatási anyag használatát a könyvtárban tanuló magyar hallgatók 18%-a, angol programosok 31%-a, német programosok 20%-a említette.

Összegzésül megállapítható: annak ellenére, hogy az oktatói igények által összeállított listában bizonyos tantárgyaknál többségében e-tananyag szerepel, a hallgatók mégis használnak a felkészüléshez könyvtári és saját nyomtatott könyveket – egy-egy tantárgyhoz gyakran többet is.

Pillanatképek a Pekár Könyvtár olvasótermeiből
(forrás: <https://www.youtube.com/watch?v=iL0lqmN2mHI&feature=youtu.be>)

Pécs IX. gyógyszerárának történetéhez* Abrudbányai Rédiger Ödön (Abrudbányay Ödön) pécsi évei

Dr. Gracza Tünde

Pécsi Tudományegyetem, Egyetemi Könyvtár és Tudásközpont

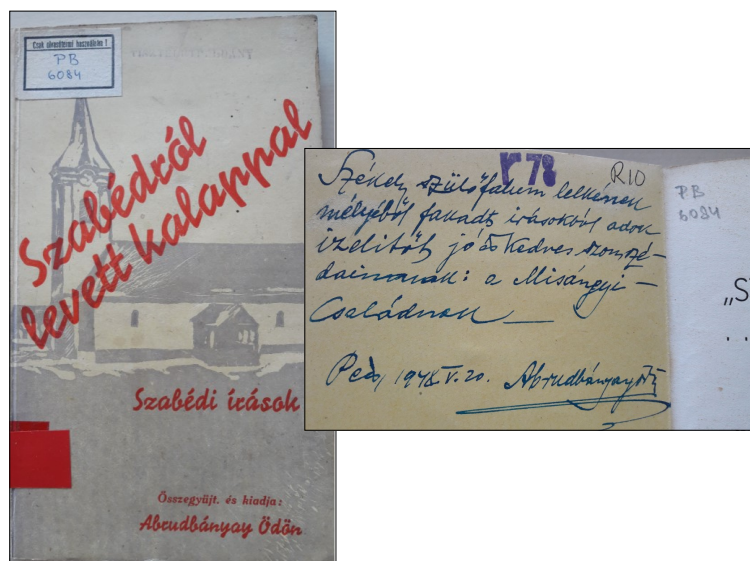
Pekár Mihály Orvosi és Élettudományi Szakkönyvtár

E-mail: tunde.gracza@aok.pte.hu

Egy balatoni kirándulás alkalmával látogattam el a Fonyódon található Kripta villába. Az ott látható kiállítás felkeltette az érdeklődésemet, mivel a látogatók számára elhelyezett ismertetőkön az olvasható, hogy az épület megálmodója majd' negyedszázadon keresztül Pécsen volt gyógyszerész. Hazaérkezésem után azonnal kutatásba kezdtem. Az interneten és az Arcanum adatbázisban – <https://adtplus.arcanum.hu/hu/> – a Kripta villáról és annak néhai tulajdonosáról sok információt találtam, azonban ezek sok esetben mesébe illő részleteket, és jó néhány közülük egymásnak ellentmondó állításokat tartalmaznak. Éppen emiatt az alábbi összefoglalóhoz csak azokat a cikkeket használtam fel, amelyek tartalmát vagy a MNL Baranya Megyei Levéltárban őrzött, vagy a Csorba Győző Könyvtár állományában megtalálható dokumentumok megerősítik. Utóbbiak hitelességéhez sem fér kétség, hiszen egykor a Kripta villa néhai tulajdonosa jelentette meg azokat.

„Levett kalappal szóljatok Szabédrol”

Abrudbányai Rédiger Ödön 1878-ban született a Marosvásárhelytől 17 km-re északnyugati irányban található Szabédon (Săbed). Őseiről, szüleiről abból a saját kiadású emlékkönyvből – a család tagjainak, illetve neves szabédiak irodalmi munkásságából összeállított válogatásból – tudhatunk meg részleteket, melyet édesapja, id. abrudbányai Rédiger Géza (1845-1905) születésének 100., halálának 40. évfordulója alkalmából jelentetett meg 1944-ben Pécsen.^[1]

A Csorba Győző Könyvtár tulajdonában lévő Abrudbányay által dedikált könyvet Pécsen adták ki 1944-ben

1849 nyarán az akkor még Tordán élő család vendégül látta Petőfi Sándort. Az akkor 4 éves Gézát állítólag a nagy költő felkapta és e szavakkal emelte a magasba: „*a magyarok Istene éltesen és áldjon meg, fiacskám*”. Petőfi szavait több évvel később, a bölöni Nagy Amáliával (1852-1919) kötött házassága során tíz alkalommal bekövetkezett gyermekáldás formájában látta megvalósulni. Megható, ahogy ezt szavakba öntötte: „*Barátom! ez a teher a világ legkedvesebb terhe s néked is az volna, ha te is, mint én Petőfi szent áldásaként hordanád.*” Az egyébként unitárius lelkész Rédiger Géza az irodalom területén is jeleskedett. Versei, írásai, meséi jelentek meg, több közülük az Országos Széchényi Könyvtár gyűjteményében is megtalálható. Az irodalom szeretete a család valamennyi tagját áthatotta, jeles családi ünnepeken a résztvevők egymással versengve adták elő próbálkozásait, műveiket. Ebben az irodalmat szerető környezetben nevelkedett Ödön, aki 1888-ban a kolozsvári Unitárius Kollégium tanulója lett. Itt kezdett ő is verseket farigcsálni.

1898-ban kitűnő képesítéssel tette le Kolozsváron a gyógyszerész gyakornoki vizsgát. Tanárai dr. Nyíredi Géza (1861-1914) és Orient Gyula (1869-1940) voltak.[2]

1906-ban a Kolozsvári „Ferencz-József” magyar kir. tudomány-egyetemen elméleti gyógyszerészmesteri szigorlatot tett.[3]

1910-ben a Lajos bajor herceg 62. gyalogezredéből a budapesti 1. honvéd gyalogezred tartalékába helyezték át.[4]

1912-ben már Budapesten volt gyógyszerész.[5]

1916. február 25-én a Pécsi Napló közölte *A zászlós levele* című versét, melyet dr. Czupor Miklós zászlós emlékére írt.

Az I. világháború szomorú tapasztalatai arra inspirálták Rédiger Ödön főhadnagyot, hogy „*az emberiség történeti hadakozását szimbolizáló harci játék*”-ot, a sakkot újragondolja. „*A régi sakk Bástyá (torony) bábja a régi korok várrendszerét, várharcát; Huszár-figurája az akkori háborúk döntő tényezőjét, a lovasságot; Futár az egyedüli hírszolgáltató eszközt jelképezte. Királynő bábja az emberi létharc legfontosabb faktorát, a nőt, szimbolizálta. S a játékharcban a főtényezők a közvitézekkel (gyalogosokkal) együtt a központi hatalom, a Király körül és a királyért küzdenek.*” Az általa elképzelt játékot 10x10-es mezőn játszották, és az összesen 8-féle bábú is más-más elnevezést kapott. „*A modern magyar sakk az emberiség élet-halálharcát modern tényezőivel a világháború tanúságai szerint rögzíti a játékmezőre. Szellemében minden nacionalista vonás nélkül az általános emberi dominál; bábjai ép oly sallangnélkülien egyszerűek, mint a régi sakké.*” [6]

1919-ben a Gyakorló Gyógyszerészek Országos Szövetségébe kéri felvételét, melynek 1920-ban nagykanizsai gyógyszerészként lett pártoló tagja.[7,8] Nagykanizsán a Bogenrieder Frigyes tulajdonában lévő a „Megváltó” gyógyszerertárban tevékenykedett, innen pályázta meg és nyerte el később a pécsi IX. patika felállításának jogát.

1921-ben az Alkalmazott Gyógyszerészek Szövetségének szeptember 4-i közgyűlésén javaslatára határozatot fogalmaztak meg, miszerint: „*összeírják az ország mindazon bérbeadott vagy kezelésbe adott gyógyszerertárát, a melyet tulajdonosuk egyéb foglalkozása miatt nem ér*

rá vezetni és kérni fogják, hogy az ilyen gazdátlan, illetve fiktív gazdájú patikák jogositványa nyilvános pályázat útján töltsék be”.

1922-ben a Pécssett felállítandó IX. gyógyszertár jognyertese lett, melyet Vass József népjóléti miniszter saját hatáskörben döntött el. Rédigert az új gyógyszertár egy éven belüli felállítására kötelezték.[9,10] Decemberben Pécs közgyűlése elfogadta dr. Lieber György tiszti főorvos javaslatát, miszerint az új gyógyszertár – Rédiger kívánságának megfelelően – a Zsolnay Vilmos utcába kerülhetett.[11]

1923-ban a város IX. és X. gyógyszertárainak elhelyezése körül kialakult vitákról, bonyodalmakról többször is írt a Dunántúl. (Az alábbiakban ezzel a kérdéssel részletesen foglalkozunk.)

1924. január 19-én nyitotta meg a Zsolnay Vilmos utca 2. szám alatt Rédiger Ödön a „Szent Istvánhoz” címzett új gyógyszertárat.[12] A patikát a 10-06-os telefonszámon lehetett elérni. Rédiger a közéletben is tevékenykedett, novemberben az Erdélyiek Otthonában – melynek titkára volt – az *Erdély és az oláhság* című tanulmánya került bemutatásra.[13]

1925 májusában adakozóként találkozhatunk a nevével; a pécsi keresztény munkásifjak cserkészcsapata mentőszekrényét töltötte fel a szükséges kellékekkel. Adományának értéke 260.000 korona volt.[14] (Abban az időben 1 kg liszt 18.650 koronába került.[15])

1926 júniusában a Magyar Gyógyszerész Egyesület tagjaként küldöttségben járt dr. Vass József népjóléti miniszternél, hogy tájékoztatást adjanak a gyógyszerészek legégetőbb problémáiról. A miniszter válasza: *„Magyarországon elegendő számú gyógyszertár van, sőt átlagos számításban több, mint amire szükség volna. Ismeri a gyógyszerészet és gyógyszerészek helyzetét és ahogy már három év előtt mondotta, a hivatás és kar iránti megbecsülés folytán, a kar kívánságainak igazságos megoldására törekszik.”*[16] Októberben optálóként kellett megjelenennie Pécs város jogügyi és népjóléti ügyosztályán.[17] Ebben az évben is rábukkanhattunk nevére az adakozók között különböző szervezetek különböző rendezvényei alkalmával. Példaképpen említhető a pécsi református egyház karácsonyfájára és karácsonyi vásárára ajándékozott könyvek, játékszerek és egyebek.[18]

1927 decemberében *„Betörési kísérlet a Zsolnay Vilmos-utcai gyógyszertárba: Rédiger gyógyszerész elfogta a betörőt”* címmel közölt cikket a Dunántúl, részletesen megörökítve a kalandos esetet és hosszan ecsetelve Rédiger bátorságát, határozottságát.

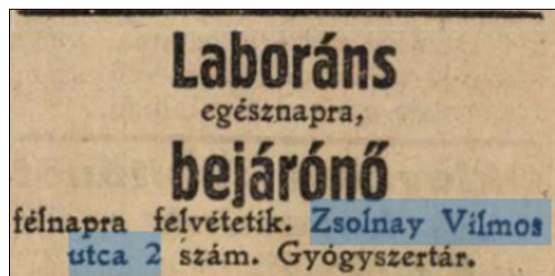
1928-ban magasföldszintes lakóházat építtet Pécssett a Hegyalja utca 20. szám alatt.[19] A házban a saját célra szánt lakáson kívül még legalább másik kettőt is kialakíttatott, melyeket a helyi lapok hirdetései szerint kiadásra kínált. A ház eredeti formájában ma is látható, sőt a rajta lévő családi címert is sikerült megmenteni. A *„címer: kék paizsban koronázott zöld dombból kinövő (a koronában fészkelő) kiterjesztett szárnyú hattyú (nézetem szerint inkább sas vagy griff) lábaival egy méh-kosarat tart. Sisakdisz: a paizsalak méh-kosár nélkül. Takarók: vörös-arany; kékezüst. (Családi közlés és címeres pecsétek.)”*[20] Ettől az évtől hitoktatóként is felbukkant a neve. A Ciszterci rend Nagy Lajos katolikus gimnáziumában a másvallású hallgatók számára külsős oktatók tanították a hittant. Az unitáriusok oktatója Rédiger Ödön volt.[21]

A Hegyalja utcai ház homlokzatán még ma is látható címer

1929. augusztus 29-én vette feleségül Sántha Ilonát. Az esküvőt a budapesti unitárius templomban tartották. Eskető pap József Miklós (1869-1946) püspöki vikárius, tanuk albisi Barthos Indár (1879-1965), reálgymnáziumi igazgató és dr. Rédiger Károly (1880-1963) tanár, Ödön testvére, voltak.[22]

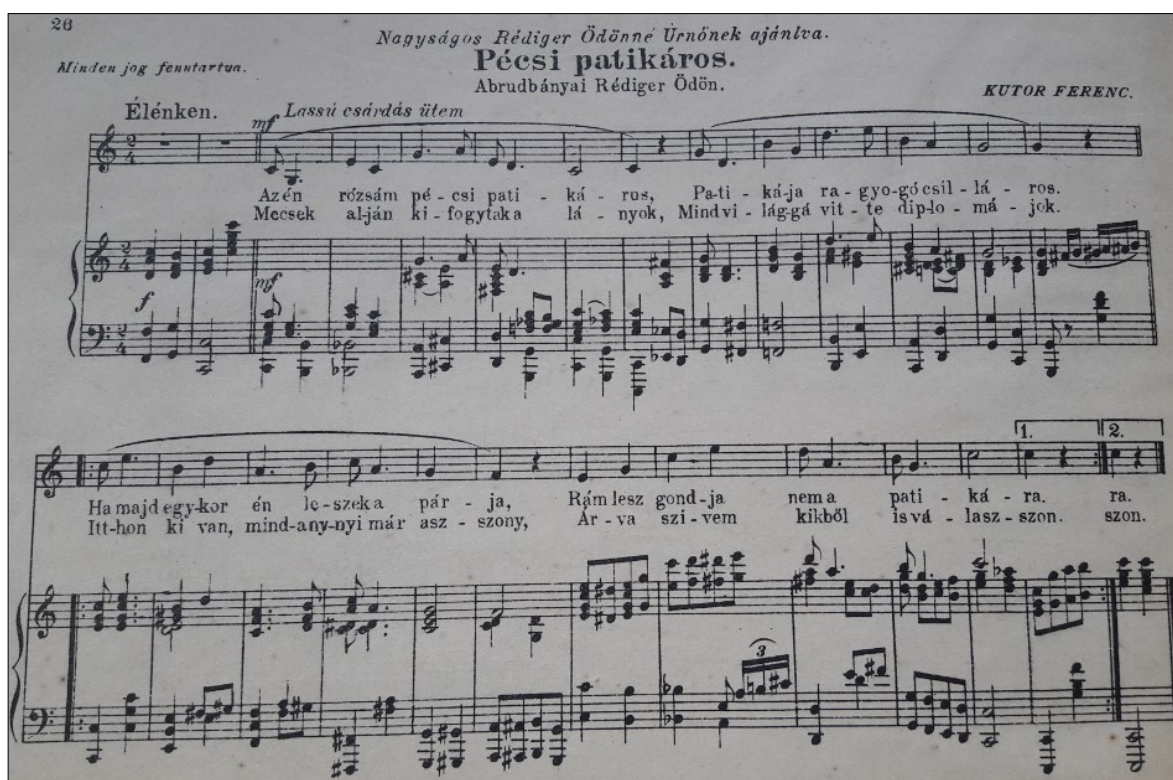
Három gyermekük az 1927-ben született Tünde, az 1930-ban született Györgyike és az 1933-ban született István. (Tündéről nem tudunk, Györgyike 1985-ben hunyt el, István viszont még ma is Fonyódon él.)

István születése után már nem csupán a patikába keresett alkalmazottakat[23]

1933 februárjában megjelent Kutor Ferenc (1888-1970) nótagyűjteménye Pécsett. A Gyógyszerészi Hetilap 2. száma „Nótaszerző gyógyszerész” címmel adott hírt a könyvecskéről, ugyanis a nóták közül hatnak a szövegét Rédiger Ödön írta. Közülük néhány:

- „Az utolsó őszi rózsza” címűt „R. K.-né Debreczeni Rózsika emlékének” szentelte Rédiger. (Debreczeni Róza és Rédiger Károly – Ödön testvére – a Siketnémák államilag segélyezett intézetében tanítottak. Az egyikük Debreczenben, a másikuk pedig Aradon. 1930. augusztus 7-én kötöttek házasságot.[24])
- A „Hejh! Ti! baranyai leányok” című dalt „Nagyságos ifj. Hamerli Józsefné úrhölgynek” ajánlotta Rédiger. Ez a dal „Marosszéki Tündérleányok” címmel szerepelt az 1944-ben megjelent a „Szabédról levett kalappal” című kiadványában.
- Témánk szempontjából a legérdekesebb nóta azonban a „Nagyságos Rédiger Ödönné Úrnőnek ajánlott” „Pécsi patikáros” című.

Februárban a Budapesti Egyetemi Gyógyszerészhallgatók Segély- és Önképző-Egyletének 70 éves fennállása alkalmából rendezett bálon is elhangzott egy csárdás, amelyet Rédiger Ödön külön erre az alkalomra írt. Rédiger az Erdélyiek pécsi otthonának titkári teendőit is ellátta. Március 15. alkalmából „Hazafias emlékünnepelet” tartottak, melyen előadta művét, a „Székely végrendelet”-et.[25]

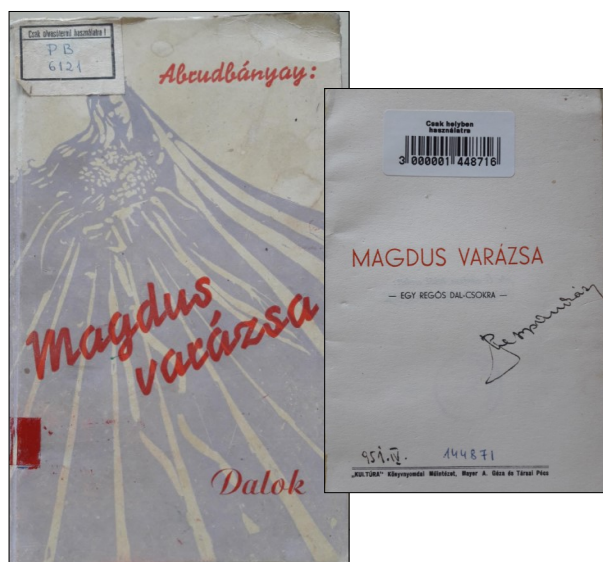
1935-ben nevét abrudbányai Rédiger Ödönről, Abrudbányay Ödönre változtatta.[26]

1938-ban elvált feleségétől, Sántha Ilonától. Elköltözött a Hegyalja utcából, (volt) felesége azonban a MNL BML által őrzött Választói névjegyzékek tanúsága szerint 1944-ig még biztosan használhatta a lakást.

1941-ben készült el a máig látogatható, csodálatos panorámával rendelkező Kripta villa Fonyódon.

Közben az irodalomról sem feledkezett meg, folyamatosan jelentek meg írásai, dalai:

- Balatoni himnusz : Abrudbányay Ödön verse, Kutor Ferenc zenéje. 1939.
- Szabédról... levett kalappal : Emlékkönyv. Pécs. 1944. (A Csorba Győző Könyvtárban található példányt 1948. V. 20-án, dedikálta szomszédainak Abrudbányay Ödön.)
- A bájgúnár : Szatírák. Pécs. 1947. Előszavát Várkonyi Nándor írta, aki a pécsi orvosi könyvtárnak is munkatársa volt!
- Felvidéki dal. Pécs. 1949.
- Magdus varázsa : Egy regős dalsokra. Pécs, 1951? (A könyvbe kézírással utólag írták be a dátumot: 1951. IV.)

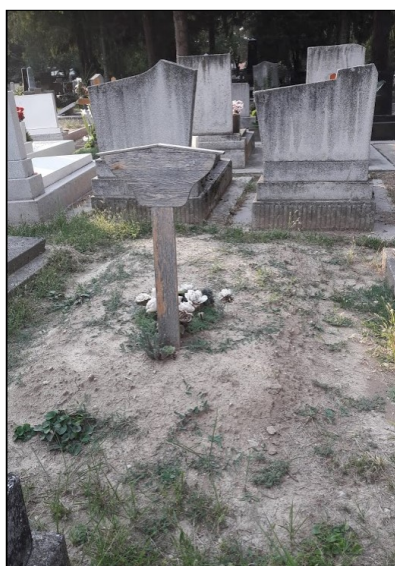

Újabb kötet a Csorba Győző Könyvtár gyűjteményéből

1947-ben Tünde lánya férjhez ment Örsi Ferenchez. „Házasságkötés... Örsi Ferenc MÁV napszámos és Abrudbányai Tünde Margit okl. tanítónő...”[27] (Az Örsi házaspár 1963-ig Pécsett éltek. Tünde a Gyárvárosi Általános Iskolában tanított.)

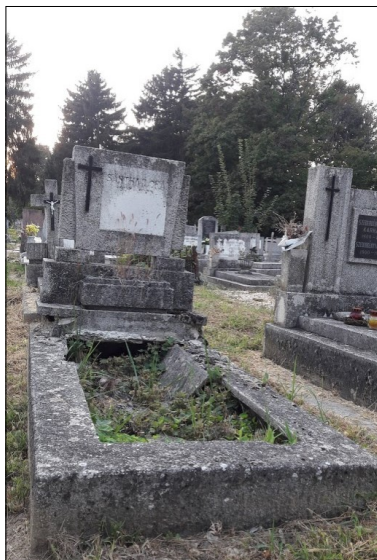
1950-ben már ismét Abrudbányay lakott a Hegyalja utcai házban. (A szomszédok szerint ebben a házban íródott a Tenkes kapitánya.) Azt mondják, itt hunyt el 1955 októberében. Halála után lakását feltörték, értékeit, írásait eltulajdonították. Sírját hiába kerestem a pécsi temetőben! Még tábla sem őrzi az emlékét!

„Tisztelt Hölgyem! Megkeresésére tájékoztatom, hogy Abrudbányai Ödön a pécsi köztemető K XIX 31. számú sírjában lett eltemetve 1955-ben. A sírhelyet újraváltás hiányában 2016-ban újraértékesítettük, a maradványokat a sírhelyben hagytuk...”[28]

A Pécsi temető jeltelen sírjában nyugszik Abrudbányay Ödön (a fejfa nem őt jelöli)

„... Sántha Ilona leánykori néven szerepel adatbázisunkban, őt 1975. 10. 17-én temettük el a pécsi köztemető IV. XVIII. 13. számú sírhelyébe. Az ő sírhelye 2001-ben lejárt, de felszámolása még nem történt meg...”[28]

Sántha Ilona sírhelye 2001-ben lejárt...

„Az emberi létharc legfontosabb faktora, a nő...”[6]

A bevezetőben Kripta villaként emlegetett fonyódi épületet Abrudbányay Ödön építtette 1941-ben. Magdus pihenőnek nevezte el, mert végső nyughelyül szánta családja és néhai menyasszonya számára. Kapcsolatukat, szerelmüket, tragédiájukat a Magdus varázsa című kiadványában mutatta be. „A legtökéletesebb női eszménynek, Magdus drága emlékének”, szentelt kötet 1951-ben jelent meg.

Az egykor Magdus pihenő, ma Kripta villa Fonyódon

Anda Magdolnát még Kolozsváron jegyezte el Rédiger. Házasságkötésre nem kerülhetett sor, mert a menyasszony az esküvő előtt meghalt.[29] Hogy mikor történt mindez, azt egyelőre csak találgatni lehet, – a fenti életrajzból kiindulva azonban az 1910-es év tűnik elképzelhetőnek.

A Magdus pihenő – ma Kripta villa – egy háromszintes épület. Alagsorában – állítólag Kővágószőlősről származó – vörös homokkőből kifaragott nászi ágyon Magdus és Rédiger élet-

nagyságú szobrai láthatók. Megbonthatatlan szerelmük szimbóluma Rédiger keze, melyet Magdusén pihentet. Az emlékmű mellett és előtt üres kripták bejáratai vannak, ugyanis ide történő temetkezésre Abrudbányay sosem kapott engedélyt.

„Megbonthatatlan szerelmük szimbóluma...”

A földszinten állandó kiállítás, az emeleten kávézó található. Tetejéről pompázatos a kilátás a Balaton északi oldalán húzódó tanúhegyekre.[30]

A menyasszonya elvesztése okozta lelki sebek olyan lassan gyógyultak, hogy Rédiger csak Pécsre kerülése után gondolt ismét a házasságra. Humorosan, de úgy tűnik, a saját tapasztalatát fogalmazta meg a *„Pécsi patikáros”* című nótába; *„Mecsek alján kifogytak a lányok... Itthon ki van mindannyi már asszony...”*, ugyanis 1929. augusztus 29-én feleségül vette Sántha Ilonát.

A MNL Baranya Megyei Levéltárában az 1937. évre vonatkozó mutatókat lapozgatva bukkantam rá egy érdekesnek ígérkező irat címére: 36433/3063. *Abrudbányai Rédiger Ödönné a Knecht Rudolfot illető ellátmány „fönntartás” tőle leemelhető behajtás iránt. (X.10.)* Az iratot sajnos már selejtezték így annak tartalmát nem tudtam megismerni, azonban a Dunántúl 1925. december 8-ai számának anyakönyvi híreiben találtam egy hirdetést, miszerint *„Knechtl Rudolf műszerész és Sánta Ilonka a mai napon házasságot kötöttek.”* Valószínűleg Tünde ebből a házasságból született.

Sántha Ilonával kötött házassága 1938-ban sajnos válással végződött.

„Az én rózsám pécsi patikáros...”

1780-ban Pécs szabad királyi várossá vált. Lakossága ekkor 8500 fő lehetett. 1796-ban az I. Ferenc adományozta engedély alapján az Irgalmasrend nyithatott gyógyszertárat Pécsen. Az iparosodás fejlődésével – különösen a szénbányászat fellendülésével – a lakosság száma 1850-ben 15 ezerre, 1873-ban 23 ezerre, 1891-ben pedig 34 ezerre emelkedett.[31]

1853-ban a Sopronban működő Helytartótanácsi Osztálytól elvi engedélyt kapott Pécs, hogy újabb patikát nyithat abban az esetben, ha vasútja is lesz. Mivel a Dunagőzhajótársulat által épített Mohács-Pécs közötti vasútvonal 1858. december elsején átadásra került, bár akkor még csak a teherszállítás számára,[32] pár évvel később, 1864-ben a IV. – a „Magyar koronához” címzett – gyógyszertár elkezdhette működését. Tizenegy jelentkező közül tulajdonosa Nendtvich Vilmos (1821-1893) lett – *„Csemyánszky Lázár németbólyi és*

Hartmann József csepregi patikatulajdonosok, Ceíszberger József mitrovicai és Gallé Emil kecskeméti patikabérlők, Maléter Sándor jolsvai, Darázs József körmendi, Szoleter Sándor budai, Ozorowszky Béla németujvári, Homoky Vince nagyváradi és Korányi Imre debreceni segédek, és Nendtvich Vilmos pécsi lakos”[33] – került kiválasztásra.

1901 júniusában a Kossuth Lajos utca 29. szám alatt – a Papp-féle emeletes épületben – nyílt meg a város VII. gyógyszertára. Tulajdonosa Keresztény János (1872-1938) lett. A „*díszes, igen elegáns új patika*” átadásán jelen voltak: „*dr. Cirer Elek városi tisztii főorvos, dr. Ludvig Ferenc** kerületi orvos és Vaszarj Gyula rendőrfőkapitány*”. [34]

Három évvel később, hogy Török János a Király utcában megnyitotta Pécs VIII. gyógyszer-tárát, 1911 júniusában a Pécsi Napló már a IX. gyógyszertár felállításáról írt, éspedig, hogy azt Jeney Béla mecsekszabolcsi gyógyszertár-gondnok ekkor már harmadszor kérelmezte. Patikáját a „Zsolnay szobor tere” tervezte. A város Ludvig Ferenc (1855-1937) tb. főorvos vezette közegészségügyi bizottsága kérelmét annak ellenére utasította el, hogy indoklásul a siklósi városrész ellátatlanságát, 30 éves gyógyszerészi tevékenységét, valamint nyolctagú családja megélhetésének biztosítását hozta fel.[35] Ugyanebben a cikkben található az a felsorolás, mely szerint a gyógyszerészek egzisztenciális problémái megoldására több lehetőség is érdemes megfontolni:

- a gyógyszertárügy államosítása,
- a városok és községek joga gyógyszertárak nyitására,
- a gyógyszerészek városok és községek által történő alkalmazásának joga,
- külföldi példák szerint, a gyógyszertárnyitás számbeli korlátozás nélküli teljes szabadsága.

1913-ban újabb kérvények érkeztek a IX. gyógyszertár felállításának engedélyezésére. A Kelemen Mihály vezette közegészségügyi bizottság azonban a kérelmezőket – Cseresznyés Gyula kolozsvári egyetemi tanársegéd, Frank Sándor és Friedrich Sándor pécsi, valamint Jakubovics Dezső németbolyi gyógyszerészsegédek – sorra elutasította.[36]

1922-ben nem várt fordulat következett be. A december 2-án megjelent Dunántúl közlése szerint a IX. gyógyszertár felállítási jogát Vass József (1877-1930) népjóléti miniszter Rédiger Ödön nagykanizsai gyógyszerésznek adományozta. Rédiger Nagykanizsán a Bogenrieder Frigyes tulajdonában álló „Megváltó” gyógyszertárban dolgozott. Érdekességgéppen jegyezzük meg, hogy a pécsi lapokban nem találtuk nyomát, hogy pályázatot írtak volna ki a IX. gyógyszertár felállítására. Levéltári kutatásaim azt bizonyítják, hogy volt pályázat, hiszen a Rédiger Ödön által alább idézett, az 1922. júliusában kelt népjóléti miniszteri rendeletet rajta kívül még a következő 11 személynek postázták: Vajda Gyula, Szántó József Budapest, Szondy u. 78., Vajdits György Hógyész, Szentgyörgyi Imre Gyöngyösmellék, Mertha Lajos Pécs, Kossuth Lajos utca 29., Fucks Zsigmond Pécs, József utca 16., Lackner Antal Pécs, Surányi Langer Károly Bercel, Fridrich Sándor és Weigl Dezső Pécs, Wéber-féle „Arany Sas” gyógyszertár, Johan Hugó Pécs, Király utca 18.

Ezzel szinte egy időben a X. gyógyszertár felállítására 13 kérvény érkezett: „*Binder Géza 39 éves r. k. nagykanizsai lakos, az ottani Salvator gyógyszertár segédje, Friedrich Sándor 41 éves r. k. pécsi lakos, az Arany Sas gyógyszertár gondnoka, Pálffy Gyula 50 éves r. k. domolosi (Somogy megye) lakos, menekült pancsovai gyógyszertár tulajdonos, Mertha Alajos 35 éves r. k. pécsi lakos, Keresztény János Órangyal gyógyszertárának segédje, Vajda Gyula 46 éves evang. adonyi lakos, az ottani Megváltó gyógytár tulajdonosa, Wajdits György 39 éves r. k. hógyészi lakos, menekült aradi gyógyszerész, Hégel Frigyes 37 éves r. k. kónyi lakos, ottani gyógyszertár tulajdonos, Gáts Lajos 46 éves r. k. mozsgói lakos, ottani gyógyszertár tulajdonos, Czingelly Árpád 48 éves r. k. pécsi lakos, Szigeti Frigyes Remény gyógytárának segédje, Fónagy Sándor 54 éves ref. pécsi lakos a Sipőcz-féle gyógyszertár vezetője, Desits József 42 éves r. k. soproni lakos Szerdahelyi János gyógyszertártulajdonos segédje, Weigl Dezső 31 éves r. k. pécsi lakos az Arany Sas gyógyszertár segédje, Szántó József 65 éves r. k. budapesti lakos Szabady János Tököly-ut 21. alatti gyógyszertárának segédje*”. [37])

A nyolc már meglévő közül a legnagyobb forgalmat 1922-ben Weber- és Szigeti-, majd a Sipőcz-, Keresztény-, Göbel- és végül az Irgalmasok, a Török- és Csincsák-féle gyógyszertárak bonyolították le.[38]

1923 februárjában Pécs elsőfokú közigazgatási hatósága sok vitát kiváltó döntést hozott a IX. és a X. gyógyszertár elhelyezéséről. A IX. patika elhelyezésére a Széchenyi tér északi részét – Kardos Kálmán (ma Janus Pannonius) utca és Mária utca, illetve Mária utca és a Nádor Szálló közti terület –, a X. patika elhelyezésére a Zsolnay szobor közvetlen környékét, illetve a Rákóczi út 11. és 21. számú házak közti szakaszt jelölte ki.[39] Akkor már tudni lehetett, hogy Rédiger a döntés ellen 1922 decemberében fellebbezést nyújtott be. Vass miniszternek írt levele megtalálható a MNL BML archívumában.

„Nagyméltóságú Miniszter Úr! Kegyelmes Uram!

Nagyméltóságod által 30447/922. sz. alatt jul. 12-én alulirott részére adományozott IX-dik gyógyszertár felállítási helyére nézve Pécs sz. kir. város közigazgatási bizottsága és polgármesteri hivatala nem vette figyelembe aziránti írásbeli kérésemet, hogy ez új gyógyszertárt a városnak ama fejlettebb körzetén állithassam fel, amely körzet – (t.i. a Légyszeszgyár utcától a Farkas István utcáig –) a városi tanács által f. év febr. 28-án 31.jhvi/3501/922 sz. alatti határozattal első helyen ajánltatott új gyógyszertár számára. E tanácsi határozata ellentétben a polgármesteri hivatal f. hó 14-én a város által adományozott X.-dik patika számára utalta ki nevezett város-szakaszt; a IX-dik gyógytár felállítási helyét pedig – 5 hónappal az adományozás után – oly városkörzetbe jelölte ki, mely körzet szakbecslés szerint a patika megélhetését egyáltalán nem biztosítja.

E helykijelölést méltánytalannak s a közegészségügy szolgálatának érdekével ellentétessnek tartom; ezért tiszteletteljesen kérem Nagyméltóságodtól ez intézkedés reparatioját.

Merőben méltánytalan a sorrendben későbbi szükségletet jelentő X-dik új gyógyszertárnak a IX-dikkel szemben a fejlettebb városszakaszt juttatni; a közegészségügyet pedig lehetetlen

szolgáltatnia az új IX-dik patikának a megélhetését nem biztosító körzetben, melyben még arra se lehet kilátás, hogy a mai viszonyok mellett szükséges több milliós erigálási költség legszerényebb kamata garantáltassék.

Tiszteletteljesen kérem tehát, Nagyméltóságodat, méltóztassék Pécs sz. kir. város polgármesteri hivatalát utasítani, hogy a fent jelzett 3501/922. sz. alatti városi tanácsi határozatban megjelölt új patikahelyek (körzetek) közül a sorrendben elsőül ajánlottat a IX-dik patika részére utalja ki annyival sürgősebben, mivel a jogadományozás keltétől számított több, mint 5 havi késéssel történő helykijelölés miatt az idejekorán megvásárolt patikai anyagoknak és felszerelésnek különféle raktáron holt tőkeként való kényszerű hevertetése révén eddig is már tetemes anyagi kárt szenvedtem, és mivel a kérdéses város-szakaszon a IX-dik patika részére igényelt helység (Zsolnay Vilmos-utca 2. szám alatt) megszereztetésére a lakáshivatal 861/922. számú felterjesztés Nagyméltóságod minisztériumában, alulírott kezdeményezése folytán elintézés alatt áll.

Ha pedig e jogosan igényelt kérdéses város-szakasz Pécs budai külvárosában valamely „vis major” jellegű ok miatt a IX-dik patika számára mégsem volna kiutalható, tiszteletteljesen kérem Nagyméltóságodat, hogy Pécs főpályaudvarától kezdődő Ferenc József-utcának a Rákóczi-útba való torkolási körzetét kegyeskedjék a IX-dik patika felállítási helyéül kijelölni, mint szalbecslés szerint oly fejlett körzetet, mely a meglevő szomszédos patikák existenciájának veszélyeztetése nélkül az új gyógytár megélhetését és a közegészségügy szolgáltatását biztosítja.

Kéri Nagyméltóságod iránti alázatos tisztelettel:

Nagykanizsa, 1922. dec. 15-én

Rédiger Ödön, gyógyszerész
a pécsi IX-dik patika engedményese”[40]

holt tőkeként való Raktári hevertetése révén eddig is már tetemes anyagi kárt szenvedtem, és mivel a kérdéses város-szakaszon a IX-dik patika részére igényelt helység (Zsolnay Vilmos-utca 2. szám alatt) megszereztetésére a lakáshivatal 861/922. számú felterjesztés Nagyméltóságod minisztériumában, alulírott kezdeményezése folytán elintézés alatt áll.

Ha pedig e jogosan igényelt kérdéses város-szakasz Pécs budai külvárosában valamely „vis major” jellegű ok miatt a IX-dik patika számára mégsem volna kiutalható, tiszteletteljesen kérem Nagyméltóságodat, hogy Pécs főpályaudvarától kezdődő Ferenc József-utcának a Rákóczi-útba való torkolási körzetét kegyeskedjék a IX-dik patika felállítási helyéül kijelölni, mint szalbecslés szerint oly fejlett körzetet, mely a meglevő szomszédos patikák existenciájának veszélyeztetése nélkül az új gyógytár megélhetését és a közegészségügy szolgáltatását biztosítja.

Kéri Nagyméltóságod iránti alázatos tisztelettel:

Nagykanizsa, 1922. dec. 15-én,

Rédiger Ödön
gyógyszerész
a pécsi IX-dik patika engedményese.

Az 1922. december 15-én íródott levél részlete (az eredeti a MNL BML tulajdona)

Több más fellebbezést is benyújtottak a két patika elhelyezésével kapcsolatosan. Szigeti Frigyes az Irgalmas utca 22. szám alatt lévő Remény gyógyszertár tulajdonosa, Keresztény János gyógyszerész, valamint Csincsák Béla (1871-1934) a Kossuth utca 2. szám alatt lévő „Magyar Szent Koronához” címzett gyógyszertár tulajdonosa az új patikák elhelyezése ellen emeltek kifogást, forgalmukat és megélhetésüket féltve.[41]

Végül azonban Nendtvich Andor polgármester döntése értelmében – melyet a város köz- igazgatási bizottsága 1923 júniusában hagyott jóvá –, teljesült Rédiger álma; gyógyszer- tárat nyithatott a Zsolnay Vilmos utca 2. szám alatt. A gyógyszer- tárt forgalma csakugyan biz- tosított volt, hiszen a városrész folyamatos fejlődése ezt lehetővé tette és már megnyitása- kor csupán pár sarokra helyezkedett el az 1912-ben megnyílt Dohánygyártól, a villamos vasút központi telepétől, a szesz- főző szövetkezettől, az Erzsébet Tudományegyetem épüle- tétől, a Zsolnay gyártól és az Anna gőzmalomtól.[42,43]

Az MNL BML mutatóiból nyomon követhető a Zsolnay Vilmos utca 2. szám alatt létesített, „Szent Istvánhoz” címzett új (kilencedik) gyógyszer- tárt fejlődése, a megnyitásától – 1924. január 19-től – kezdve a város illetékes hivatalai számára folyamatosan küldött, működé- sére vonatkozó számlái alapján.

1926-tól rendszeresen teljesített szolgálatot ügyeletes gyógyszer- tárként március, június, szeptember és december hónapokban. (Ekkor a Rédiger tulajdonában lévön kívül még tíz másik gyógyszer- tárt volt Pécsen: Keresztény Jánosé a Kossuth Lajos utca 29., Török Jánosé a Király-utca 26., Szigethy Frigyesé az Irgalmasok-utcája 22., Fridrich Sándoré a Rákóczi- ut 28., Sipőcz István örököseié az Apáca-utca 1., az Irgalmas- rendé a Széchenyi- tér 5., Csincsák Béláé a Kossuth Lajos utca 2., Góbel Margité a Szigeti országút 1., és Weber Dé- nesé a Király-utca 2. szám alatt.)[44]

1929 májusában – Pécs város egészségügyi kerületeinek új beosztása során – felmerült, hogy a Gyár- városban új gyógyszer- tárat kellene felállítani, vagy Rédiger gyógyszer- tárat a Zsolnay gyár mellé áthelyezni. A közgyűlés elvetette mindkét javaslatot.[45] Rédiger gyógyszer- tára tovább fejlődött. Szeptemberi hirdetésében, „*azonnali belépésre keres főnöki ajánlattal bíró, szolid, fiatal, nem okleveles munkatársat. Sváb nyelv értése előny*”.[46]

1934-ben sikeres gyógyszer- észgyakornoki vizsgát tett Kovács Gyula, aki a Rédiger patiká- ban volt gyakornok.[47]

1935. április 4-én a Magyarországi Gyógyszer- ész Egyesület Baranya vármegyei kerülete rendes évi közgyűlését Siklóson, a „Siklósi Társaskör” külön helyiségében tartotta. Bár az Egyesület előző évi közgyűlésén határozatot hozott, hogy „*a kerülethez tartozó gyógyszer- észek gyakornokot, kivéve gyógyszer- észek gyermekeit, nem alkalmazhatnak*” Rédiger Ödön mégis engedélyt kért és kapott, hogy unokaöccsét gyakornokul alkalmazhassa.[48]

A következő években ritkulnak a IX. patikával kapcsolatos hírek. Az államosítás előtti utolsó információt a Dunántúli Napló 1950. augusztus 29-én megjelent számában találtuk. A gyógyszer- tárt neve – Szent István – akkor még nem, csupán a telefonszáma változott meg 12-56-ra.

A pécsi gyógyszer- tártak államosításának kérdéséről nem szeretnénk írni, részletesen foglal- kozik azzal a „*30 éves A Szocialista Gyógyszer- ellátás Baranya megyében*” című dokumen- tum. Különösebb kommentár nélkül ebből szeretnénk néhány mondatot idézni:

„...*Bányász családból származom... Nekem is ez jutott osztályrészül... A kötelező tanfolya- mok elvégzése után csillás, segédvájár, vájár, bányamentő, robbantómester lettem. 1945-től*

veszek részt a munkásmozgalomban, majd 1946 januárjában beléptem a Magyar Kommunista Pártba. ...1950. július 28-án reggel megszólalt a Szászvári postán a telefon, hogy azonnali hatállyal jelentkezzem a megyei Pártbizottságon, Szikra Sándor megyei első titkár elvtársnál. Beérkezve láttam, hogy a szobában 3 férfi dolgozott, nagy papírtablókat, Baranya megye térképét tanulmányozták. Az ajtó mellett szinte katonásan megálltam és vártam amíg megszólítanak. Szikra elvtárs közelebb invitált, majd számomra az örökké felejthetetlen szavakat mondta a sovány magas férfi felé fordulva. 'Kormánybiztos elvtárs, bemutatom Szabó Pál elvtársat a Szászvári bányaiüzem dolgozóját a leendő új Gyógyszertár Vállalat igazgatóját'. ... Hosszú percek után végre szót mertem kérni... 'köszönöm ezt a szép és megtisztelő feladatot' de nem vállalhatom el a következő okok miatt:

- Nekem nincs képzettségem ahhoz, hogy vállalatot vezessek.
- Gyógyszertárban csak akkor jártam eddig, amikor szegény jó édesanyám elküldött, vagy magamnak kellett valamilyen gyógyszer.
- Én nem akarok igazgató lenni egy számomra ismeretlen területen. Nem akarom elhagyni a bányaiüzemet...

Szikra elvtárs csak ennyit válaszolt: ...magának ott nem gyógyszerésznek kell lennie, hanem az államosítási rendeletet a párt és a kormány nevében végrehajtania és megszervezni az új szocialista Gyógyszerellátást. ...Egy lezárt borítékban a kormánybiztos átnyújtotta a vállalat 'Alapító levelét a vállalat neve Gyógyszertárak Nemzeti Vállalata'. Majd a vállalat elnevezése később 1950 szeptemberében megváltozott 'Gyógyszertár Vállalat Baranya megye' címre. Ebben a borítékban volt a kinevezésem is..."[49]

Végül el kell mondanom, hogy nemrégiben beszélgettem egyetemünk egyik idősebb professzorával, aki még emlékszik a „kedves öregúrra” aki a Zsolnay Vilmos utca 2. szám alatt lévő patika gyógyszerésze volt...

* Írásomban a felsorolt cikkekben használt helyesírást alkalmaztam.

** Ludvig Ferenc neve háromféleképpen található meg a korabeli forrásokban.

Felhasznált irodalom:

- [1] Abrudbányay Ö.: Szabédról... ..levett kalappal. Pécs. 1944.
- [2] Gyógyszerészi Hetilap. 1898. 37. évf. 38. sz. 637.
- [3] Hivatalos Közlöny. 1906 14. évf. 18. sz. 3.
- [4] Rendeleti Közlöny a Magyar Királyi Honvédség számára - Személyes Ügyek. 1910. 37. évf. 45. sz. 486.
- [5] Csiki Hírlap. 1912. 2. évf. 34. sz. 2.
- [6] Pesti Hírlap. 1916. 38. évf. 166. sz. 15.
- [7] Gyógyszerészek Lapja. 1919. 14. évf. 10. sz. 37.
- [8] Gyógyszerészek Lapja. 1920. 15. évf. 20. sz. 8.
- [9] Gyógyszerészi Közlöny. 1922. 38. évf. 30. sz. 375.
- [10] Dunántúl. 1922. 12. évf. 165. sz. 3.

- [11] Dunántúl. 1922. 12. évf. 295. sz. 7.
- [12] Gyógyszerészi Közlöny. 1924. 40. évf. 3. sz. 55.
- [13] Pécsi Lapok. 1924. 3. évf. 272. sz. 2.
- [14] Dunántúl. 1925. 15. évf. 116. sz. 5.
- [15] Botos J.: A fizetőeszköz inflációja az első világháború alatt és után 1914-1924. www.multunk.hu/wp-content/uploads/2017/01/botosj_15_3.pdf [2018.12.18.]
- [16] Gyógyszerészi Közlöny. 1926. 42. évf. 9. sz. 2015.
- [17] Pécsi Napló. 1926. 35. évf. 242. sz. 7.
- [18] Pécsi Napló. 1926. 35. évf. 297. sz. 4.
- [19] Dunántúl. 1928. 18. évf. 135. sz. 5.
- [20] Genealogiai Füzetek. 1905. 18. évf. 135. sz. 5.
- [21] Dunántúl. 1928. 18. évf. 262. sz. 12.
- [22] Gyógyszerészek Lapja. 1929. 24. évf. 18. sz. 12.
- [23] Dunántúl. 1933. 23. évf. 98. sz. 7.
- [24] Magyarország. 1930. 11. évf. 180. sz. 8.
- [25] Pécsi Napló. 1933. 42. évf. 60. sz. 4.
- [26] <http://tudastar.unitarius.hu/pantheon/pantheon1/AZ-Rediger.htm> [2018. 12. 20.]
- [27] Új Dunántúl. 1947. 4. évf. 245. sz. 5.
- [28] A BIOKOM Pécsi Városüzemeltetési és Környezetgazdálkodási Nonprofit Kft. Gracza Tündének szóló levele. Iktsz. BK-8-7-2-73/K-1/2018
- [29] https://vastagandrea.blog.hu/2018/05/20/raffay_erno_vastag_andrea_orok_szerelem_kripta_villa_fonyod [2019. 01. 13.]
- [30] A Kripta villa állandó kiállítása.
- [31] <http://cograf.hu/lexikon/foldrajz/pecs.html> [2019. 01. 11.]
- [32] Pesti Napló. 1858. 9. évf. 2637. sz. 3.
- [33] Dunántúl. 1919. 9. évf. 220. sz. 2.
- [34] Pécsi Közlöny. 1901. 9. évf. 46. sz. 6.
- [35] Pécsi Napló. 1911. 20. évf. 123. sz. 4.
- [36] Dunántúl. 1925. 15. évf. 114. sz. 5.
- [37] Dunántúl. 1922. 12. évf. 275. sz. 2.
- [38] Pécsi Lapok. 1922. 1. évf. 247. sz. 2.
- [39] Dunántúl. 1923. 13. évf. 18. sz. 2.
- [40] MNL BML 1922. 19106/116
- [41] Dunántúl. 1923. 13. évf. 26. sz. 3.
- [42] Dunántúl. 1923. 13. évf. 44. sz. 2.
- [43] Dunántúl. 1923. 13. évf. 133. sz. 1.
- [44] Pécsi Napló. 1926. 35. évf. 30. sz. 6.
- [45] Gyógyszerészi Közlöny. 1929. 45. évf. 7. sz. 106.
- [46] Gyógyszerészi Közlöny. 1929. 45. évf. 12. sz. 215.
- [47] Gyógyszerészek Lapja. 1934. 29. évf. 13. sz. 14.
- [48] Gyógyszerészi Közlöny. 1935. 51. évf. 17. sz. 265.
- [49] <http://www.gyogyszeresztortenet.hu/wp-content/uploads/2013/08/30-%C3%A9ves-a-szocialista-gy%C3%B3gyszerell%C3%A1t%C3%A1s-Baranya-megy%C3%A9ben.pdf> [2019. 01. 14.]

A szerelem és szeretet élettani hatásai, agyi mechanizmusai

Prof. Dr. Lénárd László M.D., D.Sc.

Pécsi Tudományegyetem, Általános Orvostudományi Kar, Élettani Intézet

E-mail: laszlo.lenard@aok.pte.hu

A szeretet és a szerelem talán a legnemesebb pozitív emberi érzelmek. A pszichológia ezeket a fogalmakat a társas-kiértékelő érzelmek közé sorolja, mint a mások iránti érzéseinkkel összefüggő emóciókat. Ezen érzelmek gyökerei az állatvilágban is megtalálhatók (kötődés és anyai magatartás, illetve az általuk kiváltott pozitív megerősítő hatás), de maga a szeretet és szerelem valóban kizárólagos emberi tulajdonságok. A szexualitás és a szülői viselkedés rendkívül erős belső késztetésen, motiváción alapul, biológiai értelme az utódok létrehozása és a faj túlélése. Embernél azonban a szexualitás szerepe messze meghaladja a közvetlen szaporodást, további célja a társas összetartozás fokozása, a kölcsönös örömszerzés, kielégítés és kielégülés. Az ember szexuális viselkedése rendkívül változatos, sok tényezős jelenség, szemben az állatok sztereotíp szexuális viselkedésével. Az intenzív örömlény és élvezet evolúciós szerepe az, hogy ezek ismételt átélésére készíteti a partnereket, ezzel megnövelve az együttlétek számát, így a fogantatás, a reprodukció esélyét. A szexualitáshoz kapcsolódó pozitív érzelmeknek, illetve az ezek keresésére buzdító hedonikus motivációnak jelentős szerepe van fajunk túlélése szempontjából. Maga a szexuális aktus azonban nem azonos a szerelemmel. Többszörösen igazolták, hogy az aktív, kielégített szexualitással harmonikus párkapcsolatban, házasságban szerelemmel élő emberek élettartama hosszabb, életkilátásaik jobbak, mint az egyedül élőké.

Maga a szeretet tág fogalom, különböző érzelmeket, állapotokat és magatartásformákat jelölhet a személyek közötti vonzalom, az erős kötődés, az emberi kedvesség és együttérzés kifejezésére. Erényt is kifejezhet a mások javára történő önzetlen és hűséges törődés formájában. A személyek közötti vonzalom értelmezésében a szeretet több formáját is megkülönböztethetjük, mint rokoni vagy családi szeretet, baráti szeretet, önfeláldozó szeretet és a szexuális és romantikus vágy tárgyát képező „szerelmes” szeretet (eros). A kezdeti szimpátia és szeretet átalakulhat lángoló szerelemmé, és a tartós szerelmi kapcsolat idővel tartós, bizalmas, szeretetteljes kapcsolattá válhat. A szeretetet túlélési motivációként is értelmezik, ami összetartja a közösségeket külső fenyegetettség esetén. Az emberi kultúra egyedi, kimagasló és integráns része a szeretet és a szerelem megélése, ábrázolása és megjelenítése. A képzőművészet (festészet, szobrászat), az irodalom (vers és próza), a zeneművészet, tánc- és előadó-művészet jelentős része a szeretet és szerelem ábrázolásával, leírásával és megjelenítésével foglalkozik. Az önzetlen szeretet talán legszebb ókori leírása Szent Pál szeretethimnusza (1 Kor 12,30-13,13), míg a szerelemé a Salamon királynak tulajdonított Énekek éneke (1 Kir 5,12). A különböző korokban a szeretet és a szerelem interpretációja változott, de a lényeg mind a mai napig megmaradt: vágyódás a harmóniára, boldogságra és beteljesülésre.

A szerelem mibenlétével kapcsolatban több pszichológiai modellt is alkottak. Ezek közül Sternberg interakciós modellje (1988) a legismertebb. Eszerint a szerelem érzése három összetevőből, az *intimitás*, a *szenvedély* és az *elköteleződés* komponenséből áll. Az *intimitás* a közelséget, kötődési érzelmeket jelenti, amikor magunkat feltárjuk, érzelmeinket megosztjuk. A *szenvedély* komponens a szerelem létrejöttéhez szükséges belső motivációs hajtóerő: a fizikai vonzerőt, az erotikus érdeklődést, a szexuális beteljesülést és a szerelmesség romantikus érzését jelenti. A kognitív komponens az *elkötelezettség*, amikor arról döntünk, hogy egy kapcsolatba lépünk, illetve azt fenntartsuk. Ha mindhárom komponens egyensúlyban van, létrejön a szerelem kiegyensúlyozott formája, a beteljesedett szerelem, de ez időben változhat. Egy adott párkapcsolatban a csúcspont után a szenvedély mértéke csökkenhet, de ezzel párhuzamosan fokozódhat az intimitás jelentősége. Előfordulhat, hogy beleszeretünk valakibe, de nincs elköteleződés, illetve előfordulhat, hogy valaki elköteleződik anélkül, hogy beleszeretne a másikba. Sternberg szerint a szerelmi kapcsolatok a három összetevő változatos arányával írhatók le, a különböző elemek dominanciája alapján különböző szerelmi típusok jönnek létre. Szeretetről beszélünk, ha a magas intimitási szint alacsony szenvedéllyel és elköteleződéssel jár, elvakult szerelemről, ha csak a szenvedély van jelen, míg romantikus szerelemről, ha az intimitás és a szenvedély magas szintje az elköteleződés alacsony szintjével együtt található. Az üres szerelem csak az elkötelezettséget jelenti, míg a három komponens arányos együttléte a beteljesült szerelem kialakulásához vezet. A szexuális viselkedéshez a szexuális vágy háttérében álló belső ingerekre, a szervezet neurokémiai és hormonális változásaira vonatkozó kellő érzékenység, valamint a megfelelő partnerrel kapcsolatos külső ingerek érzékelése szükséges. A vonzalom kialakulása többnyire esztétikai alapon kezdődik egy tetszetős partner megpillantásával, esetleg illatának megérzésével. Újabb kutatások szerint a feromonoknak jelentős szerepük van az emberi szexualitásban is. Az érzelmi alapon kialakuló reakció a figyelem egyre nagyobb beszűkülésével folytatódik, ami a partner megközelítéséhez vezet. A szexuális arousal a szexuális viselkedésre való testi-fizikai ráhangolódást jelenti, aminek az eredménye az erős késztetés a szexuális kontaktus megteremtésére. A szerelem azonban jóval bonyolultabb, mint a szexuális aktus. Szerelmbe eshetünk olyan személlyel, akit csak egyszer láttunk, szerelmi vágyódást érezhetünk olyan személlyel kapcsolatban, akiről szépet mondanak, de még sohasem láttuk. Az emberi fantázia, korábbi emlékek, hasonlóságok, valamint kognitív és korábbi tanulási folyamatok eredményei nagymértékben befolyásolhatják a szerelem kialakulását. Embernél a petefészek működésének természetes megszűnése a menopauza idején, vagy műtéti eltávolítása nem jelenti a szexuális élet végét, sőt ilyenkor is kialakulhat új és tartós szerelem. Úgy tűnik tehát, hogy az erotikus érdeklődés mellett a kialakuló kötődésnek és intimitásnak van alapvető – és nagyobb – szerepe a szerelem kialakulásában. A beteljesült szerelem örömmel, boldogsággal és kielégüléssel jár. A szerelmi extázis az orgazmus kísérője lehet, az együtt-levés legintimebb pillanata. A viszonzatlan szerelem, a megcsalatottság, az elhagyatottság negatív érzelmeket gerjeszt. Érzelmeinket a központi idegrendszerben az ún. limbikus rendszer szabályozza. **Az szerelem azonban nem különálló entitás, szorosan összefügg a motiváció, a tanulás, jutalmazás és megerősítés, valamint memóriefolyamatokkal.** A limbikus rendszer

ezek együttes szabályozását végzi, melynek központi struktúrája a hypothalamus, ami egyben – az agyalapi mirigyen keresztül – a teljes endokrin szabályozás koordinátora is (a hormonális szabályozás és a gerincvelői reflexmechanizmusok leírása messze meghaladná e cikk kereteit). Emellett – más agyi struktúrákkal együtt – a vegetatív és motoros szabályozás összehangolásában is részt vesz. Jelen kontextusban ennek azért van jelentősége, mert a szerelem kifejeződése vegetatív és motoros válaszok megjelenését is jelenti (kipirult arc, szaporább légzés, gesztusok stb.). A szerelmesek „két szóból is megértik egymást” sőt szavak nélkül is, néhány pillantásból, apróbb jelzésekből, metakommunikációs gesztusokból, amelyek jól jelzik a kötődés és intimitás erősségét. A limbikus rendszer számos egyéb agyi struktúrát tartalmaz, többek között a ventrális tegmentális área, az amygdala, a hippocampus, a nucleus accumbens, a ventrális pallidum és a septum tartozik ide, valamint agykérgi területek, mint az érzelmek szervezéséért felelős cinguláris kéreg és a kognitív döntésekben is fontos szerepet játszó homloklebeny.

A szerelem neurokémiája szorosan kapcsolódik az agyi jutalmazó rendszer agykérgi és kéreg alatti struktúráihoz. A ventrális tegmentális áreaából kiinduló mezolimbikus és mezokortikális dopaminrendszer behálózza a limbikus és agykérgi struktúrákat, ezen belül is a „jutalmazási központ”-nak tekintett nucleus accumbenst. Állatkísérletben a nucleus accumbensbe injektált amfetamin a dopaminfelszabadulás által váltja ki az euforizáló, jutalmazó és megerősítő hatást. Állatkísérletek sora és humán MR vizsgálatok is igazolják a nucleus accumbens és a dopaminfelszabadulás jelentőségét a jutalmazási-megerősítési folyamatokban és a pozitív emóciók szervezésében. A dopaminfelszabadulás hatására létrejön a boldog állapot, ami segíti a párkapcsolat kialakulását és a szexuális együttlétek jutalmazó aspektusának az alapját képezi. A dopamin mellett a szerotonin játszik fontos szerepet a hangulati élet modulálásában. Nem véletlen, hogy az egyik szerotonin receptorhoz szelektíven kötődő LSD váltja ki a talán legerősebb kábítószeres hatást, eufóriát, majd hallucinációkat okozva. A dopamin termelődésével párhuzamosan felszabaduló szerotonin a szerelem kezdeti fázisában igen magas szintet ér el aminek hatására a szerelmesek „őrült” szerelmet, lángoló, megszállott érzelmeket élnek át. Ez beszűkíti az egymás iránti kritikai érzéket (a szerelem „vak”), ugyanakkor ez a képesség megmarad más személyek és helyzetek kapcsán. Ez a szelektív „egységélmény” rávilágít a központi idegrendszeri folyamatok bonyolult és specifikus működésmódjára az intenzív szerelmi érzés átélésekor.

A dopamin és a szerotonin mellett számos neuropeptid jelentőségét igazolták a jutalmazási, pozitív megerősítési folyamatokban. E neuropeptidok többsége megtalálható a véráramban, a cerebrospinális folyadékban, de külön jellegzetességük az, hogy a limbikus rendszer idegsejtjeiben is termelődnek és az axonvégződésekből felszabadulva speciális receptorokhoz kötődve transzmitterként, neuromodulátorként hatnak, és így módosítják a neuronális hálózatok működését. Számos állatkísérlet igazolja a neurotensin és a P anyagnak nevezett neuropeptid jutalmazó, tanulást fokozó és memóriafolyamatokban játszott szerepét. Külön neuropeptid csoportot képeznek a „morfin hatású” endogén opiátok és enkefalinok. Köztudott, hogy az opiátok csökkentik a fájdalmat (a központi idegrendszerben opiátokkal működő fájdalomcsökkentő rendszert írtak le), fokozzák az édes ízek jutalmazó

hatását és önmagukban is jutalmazó hatásúak. Patkányokon igazolták, hogy pozitív ingerek alkalmazása után a cerebroszpinális folyadékban nő a béta-endorfin koncentráció, de ha a pozitív inger averzívúvá válik, a koncentráció lecsökken. Hím patkányokon kimutatták, hogy ismételt kopuláció után a hypothalamusban az idegsejtek membránjának opiátreceptorai internalizálódnak és a Golgi apparátusban található, ami azt jelenti, hogy intenzív opiátfelszabadulás történt a szexuális aktus során, ami a pozitív jutalmazó érzést indukálta. Valószínű, hogy az agyi opiát rendszerek embernél is alapvető szerepet játszanak a szexuális viselkedés és szerelem során kialakult boldogságérzésben.

A neuropeptidek közül a legfontosabb mégis az oxitocin. Közismert, hogy az oxitocin fokozza a méh összehúzódását, így a szülés megindulásában, illetve megindításában alapvetően fontos. Az oxitocint a hypothalamus paraventricularis és supraopticus magjainak neuronjai termelik, melyek hosszú axonnyúlványaikon keresztül az oxitocint az agyalapi mirigy neurohypophysis részében a véráramba juttatják. Emellett, a limbikus rendszerben számos helyen írtak le oxitocin receptorokat, igazolva a központi idegrendszeri oxitocin rendszerek létét. Az oxitocin, közvetlenül a hypothalamusba juttatva nőstény patkányon lordózist, hím patkányon erekciót vált ki és jelentősen fokozza mindkét nemből a szexuális aktivitást. Kimutatták, hogy férfiak vérében, az ejakuláció pillanatában az oxitocin szint jelentősen megnövekszik, nőknél pedig a méhkontrakciókat okozza. Igazolták, hogy mindkét nemből az oxitocin az orgazmus kiváltásában kulcsszerepet játszik, így a szexuális gyönyör kiváltásának neurokémiai anyaga. **Azt is feltételezik, hogy a férfiaknál a hirtelen megnövekvő oxitocin koncentráció a felelős az orgazmust követő aktivitáscsökkenésért, ami biztosítja, hogy a férfi a nő közelében marad és így egymás közelében éljen meg a kielégüléssel járó gyönyörélményt, fokozva az egymáshoz való kötődést.** Azt is kimutatták, hogy az oxitocin szint magasabb mindkét nemből romantikus szerelem és párválasztás idején. Szoptatáskor, az emlőbimbó mechanikai ingerlésére a vérben megnő az oxitocin koncentráció, fokozva a tejürítést. Az oxitocin egyben alapvető szerepet játszik az anya szoptatáskor jelentkező boldogságérzésének kiváltásában.

Az újabb kutatások alapján azonban kitűnik, hogy az oxitocin hatás jóval összetettebb. A központi idegrendszeri oxitocin pályák és receptorai aktivitása fontos szerepet játszik a jutalmazásos tanulás és memória kialakulás folyamataiban, amit oxitocin antagonisták gátolnak. Az oxitocin embernél is fokozza az affiliációt, a szociális, társas kapcsolatok kialakulását, az anyai, szülői viselkedést, a kötődési mechanizmusokat, növeli a bizalmat, a generozitást és az empátiát. Állatoknál az oxitocin szint növelésével nem csak a reprodukció viselkedés fokozható, hanem az anyai magatartás is beindítható. A centrális oxitocin rendszer aktivitásfokozódása csökkenti a félelmet és a sóvárgást, valamint az antiszociális viselkedést, de erősíti a társas viselkedést és szorongásoldó, depressziót csökkentő hatása van. Így az oxitocint nem csak „boldogsághormonnak”, hanem a szociális, társas viselkedés hormonjának is tartják. A társas kötődést illetően újabban kimutatták, hogy a szoros kutya-ember kapcsolatban is fokozódik az oxitocinszint mindkét speciesben. Mivel az oxitocin orrspray formájában is alkalmazható és fokozza a társas kapcsolatok kialakulását, elkezdték az alkalmazását autista személyeken. A legújabb humán MR vizsgálatok azt

igazolják, hogy ez a terápia jelentős aktivitásváltozásokat okoz a limbikus rendszerben, a cinguláris és frontális agykéregben.

Látható tehát, hogy a szeretet, a szerelem és affiliáció agyi mechanizmusaiban számos klasszikus transzmitter és neuropeptid szerepel. Az egyes kémiai anyagok jelentőségét már többé-kevésbé ismerjük, de jóval kevesebbet tudunk ezen agyi rendszerek együttműködéséről, működési fázisairól és holisztikus jelentőségéről. A képalkotó eljárások hallatlan gyors fejlődése alapján és kiterjedt humán alkalmazásának köszönhetően várható, hogy a legújabb kutatások áttörést hoznak az emberi szeretet és szerelem neurobiológiai folyamatainak jobb megértésében és integratív szemléletének kialakításában is.

Irodalom

- [1] Andrek A: Az érzelmek társas és kulturális aspektusai. In: Affektív pszichológia. (Szerk.: Bányai Éva és Varga Katalin), 11: 435-462, Medicina, Budapest, 2013.
- [2] Gimpl, G. and Fahrenholz, F: The oxytocin receptor system: Structure, function and regulation. *Physiological Review*, 8 (2): 629-683, 2001.
- [3] Hoebel, B.G., Monaco, A.P., Hernandez, L., Stanley, B.G., Aulisi, E.F., Lénárd, L.: Self-injection of amphetamine directly into the brain. *Psychopharmacology*, 81:158-165, 1983.
- [4] Insel T. R.: Oxytocin, a neuropeptide for affiliation: Evidence from behavioral, receptor autoradiographic and comparative studies. *Psychoneuroendocrinology* 17: 3-35, 1992.
- [5] Lénárd, L., László, K., Kertes, E., Ollmann, T., Péczely, L., Kovács, A., Kállai, V., Zagorác, O., Gálosi, R., Karádi, Z.: Substance P and neurotensin in the limbic system: Their role on reinforcement and memory consolidation. *Neuroscience and Biobehavioral Reviews*, 85: 1-20, 2018.
- [6] Müller, W: Extázis: Szexualitás és spiritualitás. (Ford. Késmárki Zsolt) Új Ember Kiadó, Budapest, 2011.
- [7] Panksepp, J.: Affective neuroscience: The foundations of human and animal emotions. Oxford Univ. Press, 1998.
- [8] Sternberg, R. J.: Triangulating love. In: Sternberg, R.J., Barnes, M. L. (szerk.). *The physiology of Love*. Yale Univ Press, New Haven and London, pp.: 119-139.
- [9] Varga K.: Elsődleges, nem homeosztatikus szükségletek: Az ember szexualitása. In: Affektív pszichológia. (Szerk.: Bányai Éva és Varga Katalin), 6.2, pp.: 173-197., Medicina, Budapest, 2013.

Ajzószerék – johimbe, hólyaghúzó izgonc, nadragulya, maszlag, angyaltrombita, damiána

Prof. Dr. Szabó László Gy. PhD, D.Sc.

Pécsi Tudományegyetem, Gyógyszerésztudományi Kar,

'Lárencz László' Gyógyszerésztörténeti Csoport

E-mail: laszlo.gyula.szabo@aok.pte.hu

*„Mit ér, mit ér két félteke,
ha lóg az ember féltöke.”*

(Kosztolányi Dezső: Egy agg póttartalékos sóhaja. Csacsi rímek.)

Az etimológusok szerint az **aj** szó ősi örökség az uráli korból; jelentése az osztjakoknál és zürjéneknél: száj, torkolat, nyílás. A megfelelő főnév: **ajak**. Az igeképzővel ellátott **ajz** származékszó eredeti jelentése 'nyílást csinál', 'nyílásba behelyez'. A megfelelő jelző: **ajzó**. Az **ajzószerék** alkalmazása ember vonatkozásában a jelenkorban felértékelődött. A „Viagra-korszak” áthatja az internetes „szakirodalmat”; a „csodaszerek” forgalmazói busás haszonra tesznek szert.

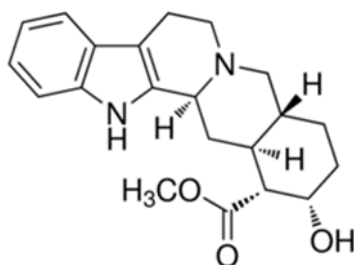
Az ajzószer tudományos nevén afrodiziákum. A nemi vágyat fokozó szerek kultúrtörténete az ókorba nyúlik vissza, maga az afrodiziákum elnevezés is Aphrodité, görög istennő nevéből származik, mivel ő volt a szerelem istennője. Az újabb összefoglaló munkák közül kiemelésre érdemes **Forrai Judit** 2018-ban, a 'Kaleidoscope' nevű tudománytörténeti folyóiratban megjelent tanulmánya az afrodiziákumok kultúrtörténetéről. Ebben a szerző az antioxidánsok szerepét domborítja ki, az alkohol és bor feszültségoldó hatása mellett a gránátalma és a mandula jelentőségét emeli ki.

A gyógyszerészeti szakirodalomból régóta ismeretes, hogy az ajzószerék két nagyobb csoportba sorolhatók, s emberre való alkalmazásuk – főleg régen – legtöbbször egy időben történt. A helyi (főként húgyúti) vérbőséget okozó izgatószerket kiegészítették a hallucinogén növények vagy gombák kivonatai. Sokkal egyszerűbb a gazdasági állatok esete, amikor a cél a szaporodásra alkalmasabb állapot elérése.

A magyar farmakológia legnagyobb alakja, **id. Issekutz Béla** (1959) könyvében tömören fogalmazza meg a „nemi ösztönt fokozó szerek – aphrodisiaca” tárgyalásánál: „A hím nemi funkciók részben hormonális, részben idegi befolyás alatt állnak.” Az állatorvosi gyógyszer-tan hazai úttörője, **Kovács Jenő** (1957) pedig így ír e szerek hatásáról: „E gyógyszereknek az volna a feladatuk, hogy az állatokon a nemi ingerlékenységet, a közösülésre való hajlandóságot fokozzák.” A gyógyszerek alkalmazására vonatkozó bölcs véleménye pedig a mai napig mérvadó lehet: „Nemi ösztönt fokozó hatást tulajdonítanak ugyan az olyan szereknek, amelyek alhasi vérbőséget okoznak, de ezek a gyógyszerek, ha elő is idézik a kívánt hatást, ezt nagyjából csak olyan mennyiségek után teszik, amelyek már az egészséget is veszélyez-

tetik. A nemi ösztön ébrentartását állatokon sokkal egyszerűbben elérhetjük úgy, hogy azokat természetes viszonyok között tartjuk, erőteljesen takarmányozzuk, de nem etetjük túl; esetleges szervi betegségeiket orvosoljuk, és naponta gondoskodunk megjáratusukról, vagy mérsékelt munkába fogásukról.”

Az ajzószeres klasszikus példáit növények és rovarok szolgáltatják. A mai napig is legismertebb növény a szexcserjének is elnevezett johimbe. A *Corynanthe yohimbe* (újabb, hivatalos neve: *Pausinystalia yohimbe*) a buzérfélék (*Rubiaceae*) családjába tartozik (pl. ide tartozik a kávécserje is). A kérge szolgáltatja a drogot. Ebből vonják ki a fő hatóanyagot, a johimbint. Issekutz (1959) ezt írja róla: „*Yohimbium hydrochloricum: fokozza a genitáliák ingerlékenységét és erektióképességét, a vérerek kitágítása és a spinális reflexcentrumok izgatása által. Szexuális neuraszténia, funkcionális pszichogén impotencia ellen rendelik. A hatás 2-3 heti kúra alatt mutatkozik, kb. 6-9 hétig marad meg.*”

johimbin alkaloid, a szexcserje fő hatóanyaga

A johimbe Nyugat- és Közép-Afrikában honos, örökzöld cserje vagy fa. Kérgéből készített kivonatát az itt élő népek régóta használják ajzószerként. Ma étrend-kiegészítőket (tonizáló szereket) készítenek belőle a fejlett országokban, emiatt természetes élőhelyei veszélyben vannak. Nagyobb adagban növelik a vérnyomást, hozzájárulhatnak infarktus kialakulásához. Állatgyógyászatban, injekció formájában főként az alacsony vérnyomás okozta túlzott nyugalmat próbálják ellensúlyozni vele.

(Meg kell jegyezni, hogy az internetes úton sokféle „erősítő” szerről olvashatunk, pl. régóta ismeretes a ginzeng, továbbá sok fűszer- és gyógynövény tonizáló, roboráló vagy adaptogén hatása.)

A johimbe habitusa, kéregdarabjai, levelei, virágai

Lényegesen erősebb hatású szert szolgáltat a kőrisbogár, régies magyar nevén hólyaghúzó izgonc (pl. Mikszáth a Szent Péter esernyőjében így említi). A *Lytta vesicatoria* a hólyaghúzófélék családjába tartozó bogár. Európában és Ázsia déli részein fordul elő. Különösen a kőris, orgona és fagyal levelét fogyasztja.

Érdekes fellapozni a Pallas Nagy Lexikont (1895, X. kötet). A szócikk szerzője, a kor nagy kémikus tudósa, **Winkler Lajos** gyógyszerész professzor a kantaridinről írja, hogy a teljesen kifejlődött rovar nemzőszerveiben képződik (ilyen riasztóanyagokat sokféle rovar bocsát ki, pl. a ma sok bosszúságot előidéző levélpoloskák). Továbbá, idézve Winklert: „*A XVII. és XVIII. században oly gyakorta mérgezésre használt hírhedt Aqua Tofana hatóanyaga szintén kantaridin volt.*” Bár állítása vitatható (pl. Bókay Árpád szerint arzénessav a méreg), érdekes a Tofana név eredete, ahogy a lexikonból megtudjuk: „*Tofana méregkeverő palermói, majd nápolyi asszony készítette a víztiszta, szagtalan és íztelen folyadékot Szt. Miklós mannája néven küldözte szét, pár csepp lassan ható méreg, halálhoz vezetett. Végül 1720-ban elfogták és a börtönben megfojtották.*”

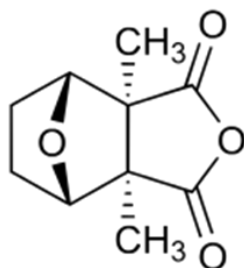
Rácz Gábor professzor, híres marosvásárhelyi (majd pécsi) gyógynövénykutató szerint a kantarisz homeopátiás felhasználása népszerű (Természetgyógyász Magazin 18/9): „*A kőrisbogarat homeopátiás szerként két névvel jelölhetjük: Cantharis vesicatoria vagy Lytta vesicatoria. Mindkét elnevezésben azonos a fajra vonatkozó név, hólyaghúzót jelent... Spanyolországban neve spanyol 'légy', azonos a francia jelöléssel ('mouche espagnole'), németül ('Spanische Fliege') jelenti ugyanazt.*” Tehát helytelen a szó szerinti fordítás, a kőrisbogár nem légy, noha mindkettő ízeltlábú.

A homeopátiás Cantharis-készítmények (tapasz, flastrom) orvosi javallatra használatosak. Ezekben a hatóanyag nagy hígításban szerepel, bőrkiütés esetén sok esetben csökkenti a viszketés erősségét (pl. övsömör).

A szárított kőrisbogár (régén gyógyszertárban kapható drog) alkoholos kivonatai belsőleg alkalmazva súlyos vese- és húgyúti gyulladást, bélvérzést okozhatnak, emiatt ajzószerként való emberi használatuk igen kockázatos. Állatok vonatkozásában **Kovács Jenő** (1957) már idézett figyelmeztetését megerősítik az általa közölt toxikológiai adatok is: „*Lovat és szarvasmarhát 25-30 g kőrisbogárpor (belsőleg) és mintegy 700-100 g kenőcs (külsőleg) bete-*

gít meg súlyosan. Kutyát 0,5-1 g kőrisbogárpor elpusztíthat. A madarak nem érzékenyek a kőrisbogár mérge iránt.”

A kőrisbogár fő hatóanyaga egy speciális, gyűrűs szerkezetű savanhidrid, a kantaridin:

Farmakológiai hatása protein-kinázok gátlása révén érvényesül, de várható, hogy újabb eredmények születnek, miszerint hatása kapcsolatban van a kapszaicin-receptorok révén kialakuló komplex élettani válaszokkal.

Az ajzószerék másik, nagy csoportját a központi idegrendszerre ható növényi kivonatok, mérgek képezik. Különösen érdekesek azok az etnofarmakognóziái adatok, amelyeket néhai **Kóczyán Géza**, nagyatádi gyógyszerész összegezett doktori értekezésében (1985). E szereket „boszorkányos” növények szolgáltatják, közülük Kárpát-Európában a legismertebb a burgonyafélék családjába tartozó nadragulya (*Atropa belladonna*), csattanó maszlag (*Datura stramonium*) és beléndek (*Hyoscyamus niger*). Mindegyik fő hatóanyaga az atropin, ami mérgező adagban pszihomotoros nyugtalanságot, izgatottságot, kényszerképzetet, hallucinációt okoz.

A nadragulya virágja és bogyótermései

Mindegyik használata a boszorkányok mesterségéhez, a varázsláshoz és megrontáshoz kapcsolódik. Az általuk főzött bájital vagy szer „megétetése” hallucinációhoz, mérgezéshez vezetett.

Megemlíthető, hogy a boszorkány név eredete is a témához kapcsolható. Korai magyar nyelvemlékekben a 'baszorkány', 'baszarkány', 'basszorkány' szó gyakran szerepelt. A szótó az oszmán 'bas'; azaz ótörök eredetű és a 'nyom' igének felel meg; jelentése: 'közösül'. A bo-

szorkány (baszorkány) a 'nyomó' (lidércnyomás) szó megfelelő származéka, azaz olyan ártó szellem, amely álom idején nyomja az ember lelkét, vagyis „uralkodik” felette (Benkő Lóránt, 1967).

Méregkeverő boszorkányok az internetről

Kóczián a méregkeverő, megrontó boszorkány „varázslásáról” – Máramarosban gyűjtött adatai nyomán – így ír, átvéve **Balogh Kálmán** (1879) megállapítását (dőlt betűvel): „Az adatközlők elmondták, hogy a nadragulya (*Atropa belladonna*) felhasznált részét (gyökér, bogyó) pálinkában áztatták, és azt itatták meg a kiszemelt legénnyel. Ez általában úgy történt, hogy előbb leitatták a legényt, majd nadragulyás pálinkát adtak neki, azután befektették meztelenül a leány ágyába. *A hallucináció szexuál-hallucinációval jár együtt, a mérgezés során a mérgezettnél erekció következhet be. A hallucinációs élmények között repülési élmény is van. Ismeretes, hogy a boszorkányok seprűn repülnek.* A boszorkány így vissza tudja hozni a szeretőjét otthagyo férfit is. Ilyenkor a férfi, főként legény, a levegőben repül.... A „megcsinált” legénynek nem volt más választása, mint a szerető mellett való élés...A leírt esetekben a boszorkány nem rossz szándékkal babonázott. A pártában maradt leányt megszólta, a falu közössége egy idő után elviselhetetlenné tette az életét. Így a boszorkány segített a leány baján, amikor férjet szerzett neki.” (Máramarossziget, Hosszúmező, Rónaszék – **Kóczián Géza** 1979, 1990).

Ugyanerre való a maszlagolás, amikor a *Datura stramonium* levelét vagy magját alkalmazzák. Sok helyen a teheneket ezzel etették meg, aminek következménye a tej elapadása volt. Így álltak bosszút az ellenségeskedő és rosszakarató emberek rendszerint a szomszédjainkon. A boszorkány volt a végrehajtó.

A csattanó maszlag erőszakos gyomnövény, ha élelmiszernövény közé keveredik a magja, mérgezést okozhat (pl. lencse közé, vagy konzervekbe). Ipari úton kinyert hatóanyagát, az atropint a szemészeti vizsgálatok során, pupillatágítónak használják, de kis adagban, belsőleg nyombélfekély, tüdőasztma, vese- és epekólika esetén alkalmazzák antikolinerg, neurotrop spazmolitikus sajátsága miatt.

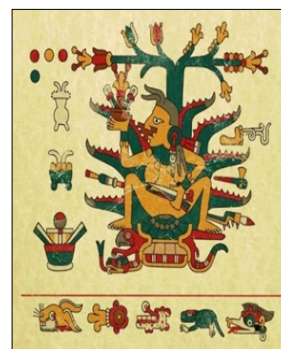
Ugyanilyen hatása van a dísznövényként kedvelt, más *Datura*, újabb nevén *Brugmansia* fajoknak is (általában angyaltrombitának nevezik mindegyiket). Nagyméretű és különböző színű, illatos virágját gyermekek szívogatják, mivel bőven kiválasztott nektárja mézédese. Könnyen mérgezést okozhatnak, tehát kisgyermeket óvni kell e dísznövények közelében.

A csattanó maszlag (bal oldalon) és a rózsaszín virágú angyaltrombita

Az internetes tájékozódás hihetetlen mértékben megnövelte a kíváncsiságot. Bárki kipróbálhatja a javasolt összetételű teákat, italokat. Divatba jött a sámánkodás, megismerhetjük már az inkák és aztékok által használt hallucinogén gombákat és növényeket is. Ma már „klasszikus” ismeret, hogy az észak-szibériai rokonnépek sámánjai a légyölő galóca főzetét használták jósláshoz.

A fiatalok körében is jól ismert **Rätsch**-féle könyv (1994) sokféle receptet közöl. E könyvet az internetes rovatok is gyakran idézik, mint forrásmunkát. Például a maszlagtea készítése: „Személyenként 1 friss virág, illetve 2-4 kisebb levél. A lehetőleg alkonyatkor begyűjtött virágokat vagy maszlagleveleket forró vízzel felöntjük, és 5-10 percig állni hagyjuk. Lassan fogyasztjuk. Figyelem! Túladagolása hallucinációkat és ellenőrizhetetlen magatartást idézhet elő.”

Turnera diffusa - Szent Damján füve, damiána: fénykép és régi rézmetszet, jobbról Mayahuel, a bódulat és māmor azték istennője (internetről)

Ugyancsak divatos a damiána. Már a közép-amerikai maják használták erősítésre. Európában a 17. században vált ismertté. Mexikóban damiána-likőrt forgalmaznak, egész Amerikában kedvelt afrodiziákum. Illóolaja sajátos, levele adja a drogot, arbutin-tartalma mi-

att húgyúti dezinficiens. Rätsch könyvéből idézve: „3 rész damiána, 2 rész borsmenta, 1 rész narancsvirág. A növényeket összekeverjük és forrásban lévő vízzel leforrázzuk. Hagyjuk öt percig kiázni, majd ízlés szerint mézzel, esetleg barna cukorral ízesítjük. Egy pohár teához kb. egy púpozott evőkanál növénykeveréket használjunk fel.”

Az interneten közölt szöveget idézve: „a szer nemcsak az asztmából származó testi bajokat gyógyítja, hanem az altest vérellátását is javítja, s ezáltal serkenti a nemi vágyat. Érdekes módon nemcsak a maják fedezték fel az asztma, az impotencia és a szexuális izgalom összefüggését. Más népek orvosai és gyógyítói is hasonló nézeteket vallottak. Azt is megfigyelték, hogy több, az asztma csillapítására használt szer afrodiziákum is egyben, ilyen például a maszlag is. Sajnos a modern orvostudomány ezeket a népi gyógyászatban felismert tényeket eddig egyáltalán nem vette figyelembe.” Nagyon felületes a „magyarázat” és ez az „ajánlás”. Aki internetes javallatok szerint használ idegenföldi gyógynövényeket, számoljon a káros, veszélyes következményekkel!

„A szerelem füveskertje” c. könyv sok más receptet közöl (pl. az indiai kender virágos hajtásából, mandulából és kardamonból készített és maszlaggal vagy ópiummal dúsított *bhang*). Kérdés, hogy érdemes-e vagy szabad-e ilyen információkkal felcsigázni az olvasók kíváncsiságát, akár könyv vagy internet útján. Csak a személyes felelősség lehet úrrá a „szerelem útvesztőjében”! A lelkiismeretlen életmód és az élvezetek hajhászása sok esetben tragédiához, lelki kiüresedéshez, halálhoz vezethet!

Válogatott irodalom:

- [1] Balogh Kálmán (1879): A Magyar Gyógyszerkönyv Kommentárja. Gyógyszertani Kézikönyv. Eggenberger-féle Könyvkereskedés (Hoffmann és Molnár), Budapest
- [2] Benkő Lóránt (1967): A Magyar Nyelv Történeti-Etimológiai Szótára. Akadémiai Kiadó, Budapest
- [3] Forrai Judit (2018): Vágyat fokozó antioxidánsok ereje. Szemelvények az afrodiziákumok kultúrtörténeti recepciójából. Kaleidoscope – J. of History of Culture, Science and Medicine 9/16: 80-96.
- [4] id. Issekutz Béla (1959): Gyógyszertan, méregtan, gyógyszerrendelés. Medicina, Budapest
- [5] Kovács Jenő (1957): Állatorvosi gyógyszer-tan. Mezőgazd. Kiadó, Budapest
- [6] Kóczián Géza (1979): Egyes Solanaceae fajok pszichotomimetikumként való használata a népgyógyászatban. Népi gyógyítás Magyarországon. Orvostörténeti Közlem. Suppl. 11-12: 155-160.
- [7] Kóczián Géza (1985): A hagyományos parasztgazdálkodás termesztett, a gyűjtögető gazdálkodás vad növényfajainak etnobotanikai értékelése. Nagyatád, doktori értekezés (Keszthelyi Agrártudományi Egyetem Mezőgazdaságtudományi Kar, Mosonmagyaróvár), ed. 2014. Nagyatádi Kulturális és Sport Központ (sajtó alá rendezte: Kóczián Zoltán Gergely)
- [8] Kóczián Géza (1990): A nadragulya (*Atropa belladonna* L.) babonás felhasználása Máramarosban. Honismeret 1990/4: 58-62. (posztumusz)
- [9] Rätsch, Christian (1994): A szerelem füveskertje – Az afrodiziákumok a mítoszokban, a történelemben és napjainkban. Terra, Budapest

Szexuális úton terjedő fertőzések a XXI. században

Dr. Tamási Béla

helyettes vezető, Országos STD Centrum

Semmelweis Egyetem Általános Orvostudományi Kar,

Bőr-, Nemikórtani és Bőronkológiai Klinika

E-mail: tamasi.bela@med.semmelweis-univ.hu

A legtöbb szexuális úton terjedő fertőzés (sexually transmitted infection, STI) volt, van és lesz is. Volt, hiszen a szifilisz vagy a gonorrhoea már évszázadok óta ismert betegségek, ám a HIV fertőzés vagy a lymphogranuloma venereum (LGV) – legalábbis a fejlett világ országaiban – csupán néhány éve vagy évtizede diagnosztizált kórképek. Van, elég csak ránéznünk a hivatalos statisztikákra (ld. a táblázatban), és ezek hivatalosan bejelentett esetek lévén valószínűleg csak a jéghegy csúcsát jelentik. És lesznek is, mert az újonnan diagnosztizált fertőzések száma kevés kivétellel évek óta emelkedő tendenciát mutat.

Fertőzés	2015.	2016.	2017.
syphilis	617	714	731
gonorrhoea	1246	1176	1030
LGV	3	14	22
akut urogenitalis	965	882	923

Bejelentett szexuális úton terjedő fertőzések Magyarországon. Forrás: EMMI

Habár a venerológia, azaz a szexuális úton terjedő fertőzésekkel foglalkozó tudományág, hagyományosan a bőrgyógyászat egy szeletét képezi, az érintettek mégis gyakran fordulnak először a társszakmák képviselőihez – jellemzően urológusokhoz, nőgyógyászokhoz vagy akár háziorvosokhoz is (ám neurosyphilis esetén ideggyógyász-, míg például connatalis syphilis esetén gyerekgyógyász-, LGV esetén pedig gasztroenterológus kolléga lehet az első ellátó orvos). Így mindig is fontosnak tartottuk, hogy ne csak mi, bőrgyógyász-venerológusok ismerjük ezeket a kórképeket, illetve a leggyakoribb tüneteket.

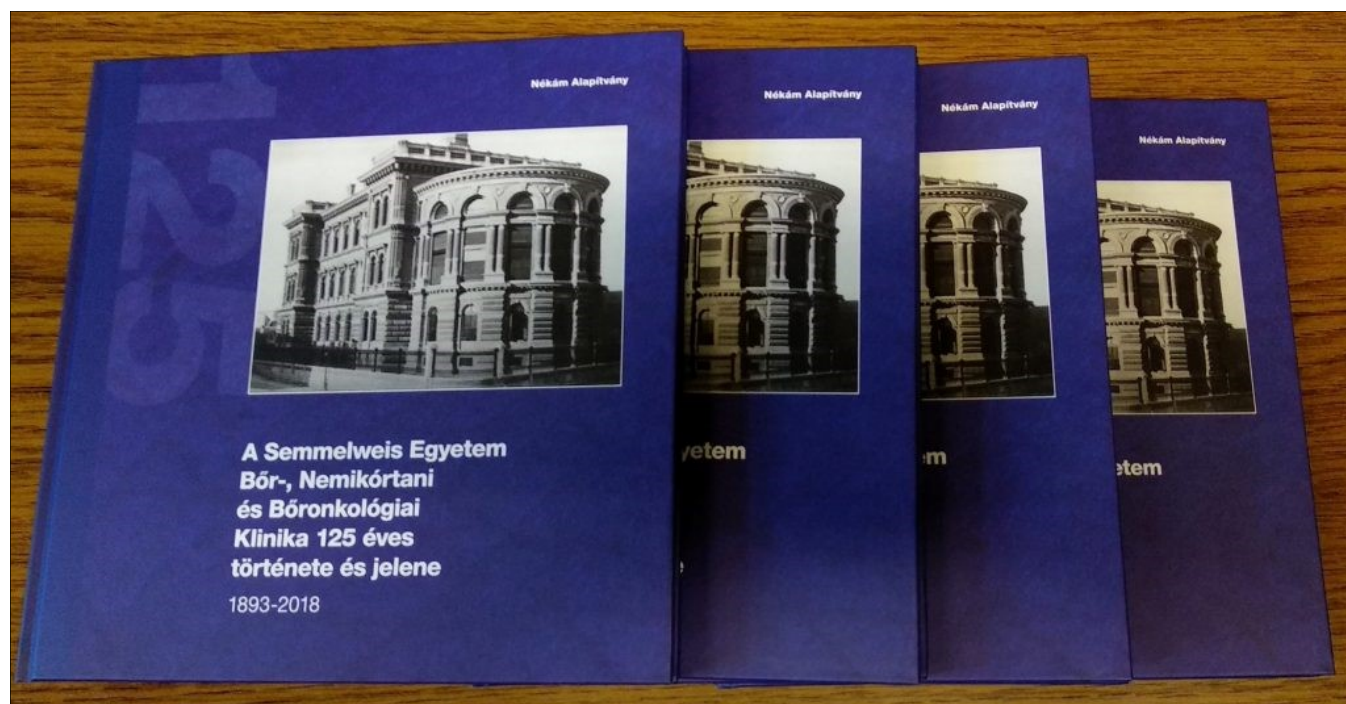
A **gonorrhoea** (tripper, kankó) purulens gyulladást okoz a fertőzés helyén, ami a leggyakrabban a húgycső (férfiaknál), a cervix uteri, vagy a garat (itt gyakori a tünetmentes fertőzés), de gyakran látunk gonorrhoeás proctitist is, a kankós kötőhártya-gyulladás viszonylag ritka. A *Chlamydia trachomatis* D-K szerotípusai által okozott **urogenitalis chlamydia** szintén legtöbbször urethritis, cervicitis vagy proctitis képében jelentkezik, ám a tünetmentes fertőzések aránya igen magas, akár 70% is lehet! A **syphilis** egy stádiumokban zajló, változatos tüneteket okozó fertőzés: az első stádiumban a baktérium behatolási kapujában (anogenitalisan, de szexuális szokásoktól függően ajkakon, vagy kézujjon) ala-

kul ki egy fájdalomtalan fekély, amely spontán gyógyhajlamot mutat, majd a fertőzés 9. hetében jelentkezik egy generalizált, ám a talpakon és tenyereken akcentuált bőrkiütés. Ezek spontán gyógyulását követően mehet át a fertőzés a késői stádiumba, ám ez hazánkban extrém ritkán történik meg. Fontos hangsúlyozni, hogy neurosyphilis nem csupán a syphilis késői stádiumában, hanem már korán, az első stádiumban is kialakulhat, ezért néhány célzott kérdéssel (hirtelen fellépő fejfájás, szédülés, látásromlás) mindig érdemes szűrni! Nem is beszélve a veleszületett syphilisről, amelyet a terhesgondozás során végzett lueszserológia hivatott megelőzni, azonban ezen lelet helytelen értelmezése, a terhesgondozáson nem jelentkező kismamák, vagy a harmadik trimeszterben történő megfertőződés a mai napig okoz connatalis syphilist. A LGV egykor trópusi betegségnek számított, azonban 2013. óta nem behurcolt esetek is fordulnak elő a fejlett világ országaiban, meredeken növekvő gyakorisággal. Klasszikus formájában anogenitalis ulcerációt, majd a környéki nyirokcsomók beolvadását és lymphoedemát okoz, ám manapság atípusos formája sokkal gyakoribb: főként az MSM (men who have sex with men) populációban primer proctocolitis formájában jelentkezik, gyakran utánozva gyulladásos bélbetegségek tüneteit.

Világszerte hagyományosan a **herpes-** és **HPV-**okozta fertőzéseket tekintik a leggyakoribb STI-knek, azonban hivatalos bejelentési kötelezettség és statisztikák hiányában csupán becsülni tudjuk elterjedtségüket. Mindenesetre, az anogenitalis herpes a herpes labialishoz hasonlóan fájdalmas, csoportosan ülő apró hólyagos kiütést okoz, és a fertőzés hagyományos értelemben vett gyógyítása nem lehetséges, hiszen a vírus a ganglionokba visszahúzódva élethosszig perzisztál. Egy STI sem jár együtt annyi tévhitel, mint a HPV fertőzés. Tény, hogy a humán papillomavírusnak közel 200 típusa ismert, ezek közül kb. 30 típus magas rizikójú, azaz potenciálisan karcinogén. Ám ezek sem obligát módon okoznak daganatos megbetegedést, sőt, az esetek 90-95%-ában egy fennálló HPV fertőzést az immunrendszer eradikál, tehát lehet „HPV-negatívvá” válni. Mivel a fertőzés lappangási ideje hosszú (3-12 hónap), ezért gyakori a tünetmentes fertőzés, ez az alapja a célzott HPV-szűrésnek is, nemre és korra való tekintet nélkül. Ehhez hasonlóan a HPV elleni védőoltás is nemre és korra való tekintet nélkül javasolt, hiszen gyakorlatilag egy daganatmegelőző vakcináról beszélünk, amelyet állami támogatással sajnos hazánkban még mindig csupán a prepubertás korú lányok kapnak meg, feltéve, ha a szülő erről nyilatkozik, máskülönben az oltás díjköteles, és sok orvoskolléga nem is írja fel, az oltás és a fertőzés ismeretének hiányában. A HPV-oltási program kiterjesztésének haszna és szüksége egyértelmű és időse-rű.

Térjünk át a fertőzöttekre, és az **STI-k megelőzésének** kérdésére. Alapvetésként elmondható, hogy a szexuális úton terjedő kórokozók a külvilág hatásaira rendkívül érzékenyek, ezért az emberi testen kívül szinte azonnal elpusztulnak. Ebből következik, hogy szoros testi kontaktust, azaz szexet nélkülöző tevékenységgel (pl. kilincs, puszi, kézfogás, pohár, fogkefe, stb.) nem lehet megfertőződni. Felesleges tehát az érintettek ilyenén megbélyegzése vagy a páni félelem a megfertőződéstől, ahogyan a HIV-vel élők orvosi ellátásának megtagadása is törvénybe ütközik! Az STI-kkel szembeni stigmatizáció azonban sokkal gyakoribban etikai vagy lelkiismereti vélekedésekből, mintsem csupán félelemből fakad, hiszen

a közvélemény ezeket tévesen továbbra is a homoszexuálisok, a prostituáltak vagy a feslett erkölcsűek betegségének tartja. Szidalmazhatjuk a társadalom ezen csoportjait, vagy titkon irigyelhetjük a szexualitás szabad megélését, azonban nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy a stigmatizáció szégyent szül, ez pedig depresszív- és önbecsülési zavarokhoz, ami viszont rizikós szexuális magatartáshoz vezet, ahogy ezt már többen, több alkalommal igazolták. Tehát a cinikus, empátia nélküli nemibeteg-ellátás teremti meg az alapját annak, ami ellen küzdünk. Egy STI akvirálásához pedig csupán egy dolog kell: szexelni egy fertőzöttel, aki akár tünetmentes is lehet. Lassan pedig az STI-k megelőzésében egykor főszereplőnek szánt és sajnos a mai napig sokak által vakon súlykolt ABC-módszert (A=absztinencia, B=be faithful [hűség], C=condom) is elfeledhetjük, hiszen a XXI. században igazoltan hatástalan és kontraproduktív is. A kombinált prevenció néven egyre ismeretebbé és bevetté váló módszer-halmaz az óvszerhasználat mellett a rendszeres STI-szűrést (aktív szexuális életet élőknél legalább évente javasolt), az STI-k elleni vakcinációt (HPV, hepatitis B), a felvilágosítást, az ártalomcsökkentést, illetve a pre- és poszt-expozíciós prophylaxist nevezi meg, mint az STI-k megelőzésének igazán járható útját.

Forrás: <http://semmelweis.hu/borklinika/2018/12/17/megjelent-a-borklinika-tortenetet-bemutato-jubileumi-emlekkonyv/>

Centenáriumi Tudományos Ülés Nyíregyházán!

Bede Józsefné

*Szabolcs-Szatmár-Bereg-Megyei Kórházak és Egyetemi Oktatókórház
Dr. Kállay Rudolf Orvostudományi Szakkönyvtár és Közművelődési Gyűjtemény
E-mail: bede.jozsefne@szszbmk.hu*

A 120 éves Jósa András Oktatókórház 2019-es jubileumi rendezvénysorozatának első rendezvénye 2019. január 10-én a Dr. Kállay Rudolf Orvostudományi Szakkönyvtár és Közművelődési Gyűjtemény 2018. december 30-án betöltött 100. születésnapja volt.

A program Olajos Gábor előadóművész saját szerzeményével, a „Tél” című gitárszólójával kezdődött.

Dr. Adorján Gusztáv Tamás, az intézmény Főigazgatója köszöntőjében elmondta: *Könyvtárakra mindig szükség lesz, hiszen azt a mérhetetlen tudásanyagot, amit manapság produkál a tudomány, máshogy képtelenek lennénk feldolgozni. Van egy kedvenc mondásom: „Ha tiszteled a múltadat, a jövő is biztonságban van”* – zárta gondolatait.

Dr. Palotai Mária, a MOKSZ Elnöke többek között visszaemlékezett, hogy 22 évvel ezelőtt a SOTE könyvtárában 40 könyvtár képviselője megalapította a Magyar Orvosi Könyvtárak Szövetségét és az alapítók között a nyíregyházi könyvtár is ott volt.

Dr. Ajzner Éva, a kórház Tudományos Bizottságának Elnöke kitért arra, hogy *„a világgal együtt az adatkezelés módja is megváltozott, a régi módszerekkel már nem lehet dokumentálni az információkat. Elindult egy könyvtár átalakítási folyamat.”*

A köszöntők után Bede Józsefné üléselnök bemutatta az előadókat.

Az első előadó Sörény Edina főosztályvezető asszony lett volna az Emberi Erőforrások Minisztériuma Könyvtári és Levéltári Főosztály Kultúráért Felelős Államtitkárságáról, akitől nagyon vártuk az Ágazati irányítás orvosi szakkönyvtárakat érintő kérdésköréről című előadását. Sajnálatos, de balesetet szenvedett, így az ülést megelőző napon lemondta az érkezését.

Így Dr. Palotai Mária, a Magyar Orvosi Könyvtárak Szövetségének elnöke, az Országos Egészségtudományi Szakkönyvtár nyugalmazott vezetője nyitotta a sort „Egyedül nem megy” – A magyar orvosi szakkönyvtárak helyzete és a MOKSZ című előadásával.

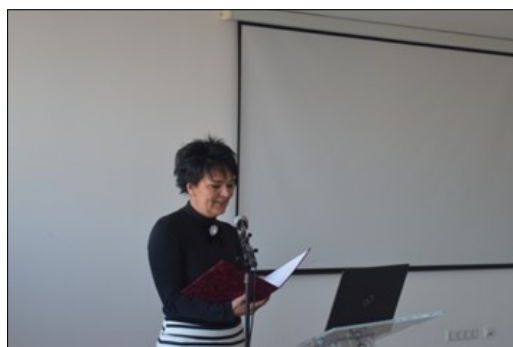
Vízvári Dóra, mb. főosztályvezető, könyvtárvezető, az Állami Egészségügyi Ellátó Központ (ÁEEK) Országos Egészségtudományi Szakkönyvtárából egy nemzetközi felmérésről tájékoztatott bennünket „A kórházi könyvtárak helyzete, egy nemzetközi levelezés alapján” címmel.

A történeti visszaemlékezésre – „Évszázados orvosi szakkönyvtár” – egy olyan könyvtárost kértek fel, aki 31 évig dolgozott a könyvtárban, ebből 12 évig könyvtárvezetőként.

Dr. Kührner Éva főkönyvtáros jelenleg a Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola könyvtárában dolgozik.

Az utolsó előadásban e sorok írója – Bede Józsefné –, a Dr. Kállay Rudolf Orvostudományi Szakkönyvtár és Közművelődési Gyűjtemény vezetőjeként tájékoztatta a hallgatóságot, hogyan kell változnia a XXI. századi elvárásoknak megfelelően az orvosi szakkönyvtári szolgáltatásnak.

Záró programként Babits Mihály: Ritmus a Könyvről című versét Vitkai Éva sajtófőnök, a Kommunikációs és PR Osztály osztályvezetője adta elő.

Kísérő programként nyitották meg a „Gyógyítás eszközei a múltból” című állandó kiállítást, illetve az „Életképek a 100 éves Orvosi Könyvtár életéből” összeállítást. Ezekkel a kiállításokkal csatlakozik a könyvtár a Jósa András Oktatókórház idei 120 éves jubileumi rendezvénysorozatához.

Összeállításra került egy kiadvány is ezen jeles alkalomra, melybe a főigazgatói, a könyvtárvezetői, a MOKSZ, illetve a Tudományos Bizottság részéről megfogalmazott köszöntések mellett bekerült a könyvtár története, olvasói vélemények – „Rólunk mondták” címmel –,

valamint az Orvostudományi Szakkönyvtár egykori és jelenlegi munkatársainak névsora dátumokkal, hogy ki, meddig, milyen beosztásban dolgozott a könyvtárban.

Köszönetnyilvánítás

Ezúton szeretnék köszönetet mondani azoknak, akik nélkül nem jöhetett volna létre a Tudományos Ülés:

- SZSZBMK Menedzsment,
- Könyvtáros kollégáim: Balogh Zsoltné, Tukacs Ilona, Valachné Bártfai Andrea,
- Tudományos Bizottság,
- Kovács Ádám, Kommunikációs és PR Osztály

Támogatás

- Bártfai Józsefné – vendégajándék, a mézeskalács bagoly
- Diopack Nyomda – kiadvány nyomtatás
- Tiszántúli Takarékszövetkezet – előadói ajándék és állófogadás költsége
- Unio Étterem – finom falatok
- MOKKA Cukrászda Nyíregyháza – torta

Végezetül köszönet vendégeinknek, hogy együtt ünnepelhettünk!

Azt hiszem, azért vitathatatlanul a könyvtár legnagyobb szponzora az alapító, dr. Kállay Rudolf volt, aki nyugdíjba vonulása után a kórházra hagyta könyveit, megvetve ezzel a könyvtár alapját.

(A fotók a tulajdonosok előzetes engedélyével kerültek megjelenítésre! Fotó: Csiribán Mihály Kommunikációs és PR Osztály, SZSZBMK)

Nyíregyháza, 2019. január 10.

**Az 1919. január 28-án elhunyt költőfejedelemre,
Ady Endrére emlékezünk**

Összeállította: Kárpáti Zoltánné Tölgyesi Ágnes és dr. Gracza Tünde

EGY NAPLÓ KEZDETE

Mondjuk: január huszonkilencedik napján

Rend, félelem, szanatórium,
Elmaradt csókok s duplával ígérték:
Érteke valamit s mennyit értek?

Ma verseket írtam: kellettett
S így írtam a verseket már régóta,
Mert olcsó a nótás és a nóta.

Bocsánat: jött négyöt s több levél
S kik írták tegnap, arra nem gondoltak:
Mi volt nekem a Tegnap és Holnap.

Este: hazug, jó és szép szökés.
Barátok, kik jó szóval megadnak
Amit a nők tettként megtagadnak.

Nyugat, 1914. február 1.

A vers megírásának idején Ady Endre – amint ez a testvére, Ady Lajos által írt biográfiból kiderül – a Park-szanatóriumban tartózkodott.

A sebészeti és urológiai betegségek kezelésére épített szanatóriumot – az Aréna úti előkelő negyed egyik csodálatos palotáját –, 1912-ben adták át. „Gyönyörű magyar mintájú színes hallból indul föl a hófehér márványlépcsőház, tarka keleti szőnyegével, pompás pálmaligetével” csodásan gazdag és intenzív hatást keltve. Óriási lift kínálkozik mindkét oldalon, betegszállításra is berendezve...” A harmadik emeleten „...négy hófehér óriási operáció-terem sorakozik egymás mellett, mindmegannyi fehér csempével burkolva, fénylő nikkell- és üvegberendezéssel s olyan fényesre sikált padlóval, amely tükörrel vetekedik... A beteg nyugalmáról, biztonságáról gondoskodik a központi fűtés, hideg és meleg víz, telefon, optikai jelzőberendezés, amely mellett nem kell jajgatnunk, hogy a szomszéd csönget, mert színes kis lámpák jelzik a folyosókon, hogy valamelyik szobából kéri a személyzetet. A betegszobákból kitekintve a Városliget parkjában találjuk magunkat, a belső szobák pedig a szanatórium gyönyörű kertjére tekintenek.” Saját villanytermelő teleppel, kúttal, hűtőkamrával, modern konyhával felszerelt építmény, melynek igazgató főorvosa dr. Jakab László (18??-1940) volt. Vezető főorvosnak a kitűnő operatőrt, dr.

Milkó Vilmost (1878-1956) nevezték ki, az urológiai osztály élére pedig dr. Lakatos Viktor (18??-1938) került.

A Park Szanatórium Városliget felőli homlokzata [2]

Ebben az épületben került sor Ady Endre kezelésére; öccse szavait idézve: „1913 őszétől kezdve a politikai harcok menete kezdi kevésbé érdekelni. >Olyan mindegy – mondogatta nekem – hogy néhányan, bús magyarok, kurjongatunk-e tovább is pusztulás felé siető fajtánk felé vagy elhallgatunk: itt a Sorssal állunk szemben, s azzal úgy sem lehet harcba szállani.< A Park-Szanatóriumban egyébként február közepéig tartózkodik s onnan előbb Mindszentre, március elején pedig Fiuméba utazik el.”[1]

A sors különös játéka, hogy öt évvel később – ugyanitt és szintén egy januári napon – egy nappal a versben említett naplóírás kezdete előtt írja be magát az örökkévalóságba.

Boncza Berta (Csinszka) így emlékezett Ady Endre utolsó napjára:

„...Mert bennem bízott, tudta, hogy én minden veszélyből visszavereksem őt. De tegnap már bennem sem bízott Nagyon gyenge volt már. És megölték a külső dolgok. Szétrombolt idegze-
te nem bírta elviselni a külső dolgokat Felfigyelt folyton és leste a híreket, amiket ide is el-
hoztak az Erdélyből menekűők. És mikor hallotta, hogy Csúcsán is raboltak, a mi kis kúri-
ánkon is, ezeket már nem bírta ki. Ötször volt tüdőgyulladás és hogy újból nagyon elgyen-
gült, az orvosok szanatóriumot ajánlottak. Mikor két hete bevittük, szelíden felöltözött és
hagyta, hogy vigyük. Nem lázadozott. De én láttam a szemében, hogy búcsúzik a fehér szo-
báitól. És tegnap azt mondta nekem: – Csinszka, már te se tudod megfordítani a dolgo-
kat...” [3]

Irodalom:

[1] Ady Lajos: Ady Endre. Bp. Amicus. 1923. p. 182-183.

[2] Új Idők. 1912. 18. 26. 384-385.

[3] Világ. 1919. 10. 24. 5.

Barabás-Kovács Viktória

osztályvezető könyvtáros

Zala Megyei Szent Rafael Kórház

Egészségügyi Szakkönyvtár

E-mail: barabaskovacsu@zmkok.hu

2000-ben végeztem könyvtár-magyar szakon Szombathelyen a Berzsényi Dániel Főiskolán. Pályakezdőként az élet a versenyszféra világába sodort, korábban mérnöki dokumentáció területen tevékenykedtem. 2018 nyarán abban a megtiszteltetésben volt részem, hogy a Zala Megyei Szent Rafael Kórház Egészségügyi Szakkönyvtárába kerülhettem, a nyugdíjba vonuló Beke Gabriella könyvtárvezető utódjaként.

Nagy kihívás és öröm is számomra, hogy szakkönyvtári területen folytathatom hivatásomat, igyekszem felnőni elődöm munkásságához, hogy a nagy múlttal rendelkező orvosi könyvtárunkat a hagyományoknak és a kor kihívásainak megfelelően vezessem.

Az orvosi szakkönyvtári munkát speciális és izgalmas területnek tartom, melynek során törekszem jó szakmai és személyes kapcsolatot is kialakítani a kollégákkal és az olvasóközönsséggel egyaránt.

Remélem tevékenységemmel hatékony támogatást tudok nyújtani a Zala Megyei Szent Rafael Kórház, valamint az Egészségügyi Szakkönyvtár olvasóközönsége és az egészségügyi szakkönyvtári szakma számára is. Köszönöm a megtisztelő lehetőséget, hogy bemutatkozhatom a könyvtáros kollégák felé.

Dr. Koltay Klára
(1957-2018)

*„...Az Eddig így szól: »várj még«
És én várok balgatagon,
Mintha valamit várnék:
Eddig. Isten így akarja.*

*Be kár, hogy kinek szállni
Valamikor hit adatott,
Árok előtt megállni,
Halottasan, parancsolják.*

*Be kár ez a rút ámen,
Hogy minden véges, jaj, be kár
S hogy eljön a tovább nem,
Hatalmas Isten az Eddig.”
(Ady Endre)*

A gyászoló család és a Debreceni Egyetem
mély fájdalommal és megrendüléssel tudatja mindazokkal,
akik ismerték, tisztelték és szerették, hogy

DR. KOLTAY KLÁRA

A Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár főigazgató-helyettese

a hazai könyvtár-szakmai közélet elismert szakértője
életének 61. évében, 2018. november 11-én örökre eltávozott közülünk.

Búcsúztatására 2018. november 23-án, pénteken 12.30 órakor kerül sor a
Debreceni Köztető 1-es számú ravatalozójában.

Dr. Koltay Klárát a Debreceni Egyetem saját halottjának tekinti.

Debreceni Egyetem

A gyászoló család

Emlékét kegyelettel és szeretettel megőrizzük.

A folyóirat célja:

Az Orvosi Könyvtárak folyóirat célja aktuális orvosi könyvtárosi, könyvtárszakmai és egészségügyi témájú információk közlése. Ezen belül megjelentet eredeti és összefoglaló közleményeket, beszámolókat, híradást ad szakmai képzési lehetőségekről, úti jelentéseket, MOKSZ tagkönyvtárakat érintő híreket közöl, valamint az orvos és könyvtáros szakma képző intézményeinek hallgatói számára publikálási lehetőséget biztosít, közli a hallgatók írásait, illetve azok kivonatát. A kéziratok elbírálásának, illetve elfogadásának joga a szerkesztőséget illeti. Az eredeti közlemények elbírálása peer-review rendszerben történik.

Kéziratok beküldése:

A kéziratokat a szerkesztőség a gracza.tunde@lib.pte.hu e-mail címen fogadja. Az eredeti közlemények Orvosi Könyvtárakban való publikálásának feltétele, hogy a cikk korábban még nem jelent meg és az Orvosi Könyvtárakhoz való benyújtással egy időben máshova még nem került beadásra, valamint a kézirat benyújtását valamennyi szerző jóváhagyta és a közlemény a Helsinki deklaráció (1975, revízió 2008) előírásainak megfelel.

Az eredeti közlemények szerkezete:

A címdoldalon magyar és angol nyelvű cím, szerző(k) neve és munkahelye(i) (a szerző neve mellett felső indexszel jelölve); magyar és angol nyelvű összefoglaló max. 80-80 szó terjedelemben, megfogalmazásában a közlemény lényegét megragadó és annak szerkezetét követő; magyar és angol nyelvű kulcsszavak (max. 4-4); rövidítések jegyzéke (angol nyelvű rövidítések lehetőség szerinti lefordításával); szöveg (bevezetés, cél, módszer, eredmények, discussio/megbeszélés); irodalomjegyzék (Vancouver stílus); táblázatok, ábrák; táblázatok és ábrák jegyzéke; levelező szerző elérhetősége.

A Szerkesztőség címe: 7624 Pécs, Szigeti út 12.

A megjelent közlemények tartalmáért a szerzők felelnek.

For the content of the articles the authors are responsible.

Alkotta és fotózta: Kárpáti Zoltánné Tölgyesi Ágnes

Magyar Orvosi Könyvtárak Szövetségének
negyedévenként megjelenő hivatalos lapja
ISSN 2061-036X (nyomtatott)
ISSN 2061-0378 (online)
Honlap: <http://moks.org>
Facebook: <https://www.facebook.com/orvosikvtarak>
Kiadja: A Magyar Orvosi Könyvtárak Szövetsége
1125 Budapest, Diós árok 3.
Tel: +36 30 5888203
Lapigazgató:
Dr. Palotai Mária, PhD – MOKSZ elnök
E-mail: moks.orvosikonyvtarak@gmail.com
Szerkesztőbizottság:
Dr. Gracza Tünde
E-mail: gracza.tunde@lib.pte.hu
Kárpáti Zoltánné Tölgyesi Ágnes
E-mail: tolgyag@bmkk.eu
Pogányné Dr. Rózsa Gabriella
E-mail: prg1971.05.29@gmail.com
Szerkesztőség címe:
7624 Pécs, Szigeti út 12.
E-mail: gracza.tunde@lib.pte.hu
Adószám: 18230082-1-42
Nyomtatásban megjelenik 50 példányban
DOI: 10.18424/OK.2019.1

